

STANJE I MOGUĆNOSTI RAZVOJA TURISTIČKE PONUDE GRADA PLOČA

Erak, Grgur

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:223176>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet

STANJE I MOGUĆNOSTI RAZVOJA TURISTIČKE PONUDE GRADA PLOČA

Diplomski rad

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski Fakultet – Zagreb

Student: Grgur Erak (0231041629)

Mentorica: Doc. dr. sc. Petra Barišić

Posvetio bi ovaj rad prije svega svojoj majki i didu zbog ukazane pomoći prilikom njegove izrade. Također zahvalio bi svojoj obitelji, prijateljima i rock-muzici koji su me motivirali da ga napišem do kraja.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad / seminarski rad / prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada / prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada / prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada / prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Grgur Erak

(vlastoručni potpis studenta)

Zagreb, 21. IV 2021.

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

Grgur Erak

(personal signature of the student)

Zagreb, 21. IV 2021.

(place and date)

Sažetak

Grad Ploče je planski grad koji nije napravljen sa namjerom da postane turističko već lučko središte. S obzirom da se turistički sektor u Hrvatskoj vidi kao jedan od osnovnih pokretača cjelokupne ekonomije, što dokazuje njegov udio u BDP-u države, te zbog blizine receptivnih tržišta, ugodne klime i netaknute prirode lokalno stanovništvo se samoinicijativno počinje baviti turističkim djelatnostima. Taj proces sve više dobiva na značaju zadnje desetljeće što se može očitovati u ekonomskim i demografskim pokazateljima te broju novootvorenih udruga i poduzeća specijaliziranih za neki od specifičnih oblika turizma koje pruža lokalni kraj. Kada se uz to dotaknu moderni trendovi poput multidestinacijskih modela putovanja i sve traženiji intimniji karakter godišnjih odmora grad Ploče bi mogao postati zanimljiva receptivna destinacija mnogih gostiju koji se odlučuju na provod svojeg odmora na Južnom Jadranu.

Ključne riječi: grad Ploče, Baćinska jezera, ušće Neretve, lokalni razvoj

Abstract

City of Ploče is planned town which never had intention to be touristic but rather transport hub. Considering Croatian standpoint, touristic sector is seen as one of main drivers of economic activity proven by GDP of the country, and also position of receptive markets, climate factors and untouched nature affecting more interest for local people to start doing tourist-stimulated jobs in Ploče. Attractiveness of that activity can be seen in economic and demographic indicators and in number of new entrepreneurs for local tourist attractions. If people start adding new trends on touristic market like multidestinational model of traveling or intimate character of vacation, city of Ploče could become astonishing destination for many tourists on South Jadran.

Key words: city of Ploče, Baćina lakes, Mouth of Neretva river, local development

Sadržaj

Obrazloženje rada.....	1
1 Uvod	2
1.1 Cilj rada	2
1.2 Metode rada	2
1.3 Struktura rada	2
2 Povijest i formiranje grada	4
3 Stanje turizma u Pločama	7
3.1 Statistička izvješća	7
3.2 Trenutna ponuda grada i okolice	10
3.2.1 Prirodne znamenitosti grada i okolice	11
3.2.2 Događaji u gradu.....	15
4 Turistički potencijalne atrakcije u gradu i okolici.....	19
4.1 Potencijal Baćinskih jezera.....	19
4.1.1. Aktivni i cikloturizam u Baćini.....	20
4.1.2 Vodeni sportovi i aktivnosti.....	21
4.2 Potencijal ušća Neretve i okolnog Donjoneretvanskog kraja	23
4.2.1 Razvoj kitesurfinga na ušću Neretve.....	24
4.2.2 Gastronomija i agroturizam neretvanskog kraja	25
4.2.3 Promatranje ptica u Neretvi.....	29
4.3 Potencijal Jezera.....	30
4.3.1 Cikloturizam i planinarenje.....	32
4.3.2 Sakralni turizam	34
4.3.3 Ruralni i lovni turizam	36
4.4. Planovi za marinu za nautički turizam	37
4.5 Povijesni ostaci Ploča i okolice	40
5 Potencijal za multidestinacijski model izleta	41
5.1 Infrastruktura grada i okolice.....	42
5.2 Suradnja s drugim gradovima i općinama.....	44
5.3 Turističke destinacije u regiji.....	47
6 Usporedba Ploča s gradovima Rijekom i Šibenikom	52
6.1 Komparacija s Rijekom.....	52
6.2 Komparacija sa Šibenikom	53
7 Zaključak.....	55

Grgur Erak

Literatura.....	56
Popis tablica	62

Obrazloženje rada

Kao najmlađi grad na Mediteranu Ploče su planski izgrađen grad gdje je središte fokusa uvijek bila luka i njegova strateška pozicija. Dosadašnji razvoj grada (ili „varoši“ kako se zovu dalmatinski gradovi) nikad nije imao u svom fokusu razvoj turističke aktivnosti te se više oslanjao na infrastrukturne zahvate luke i okolice, posebice kroz Bosnu i Hercegovinu čija je glavna luka i bio.

S obzirom da je i sam autor iz ovog grada, ideja za diplomski je došla kao nešto što bi moglo biti zanimljiv projekt koji bi obuhvatio sve trenutne i potencijalne turističke atrakcije grada Ploča, a i okolice, s obzirom da se u zadnjih 20-ak godina mogu vidjeti prvi pomaci prema turističkim djelatnostima (ugostiteljstvo, izleti, nove atrakcije). Kako ovaj grad nikad neće moći konkurirati drugim lokacijama, poput Dubrovnika, jedno od rješenja je okretanje multidestinacijskom putovanju što je moderni turistički trend koji zahvaća sve veći udio na tržištu, a također bi se trebao osloniti i na druge trendove specifičnih oblika turizma koje jačaju u svijetu. Kao grad bez primarne turističke funkcije Ploče bi se trebale ugledati na druge destinacije sličnih karakteristika na Jadranskoj obali kako bi povećao pozitivne učinke i smanjio negativne.

Cilj rada je da se okupi na jednom mjestu što više podataka i činjenica o potencijalnoj turističkoj budućnosti kako bi se čitatelji, ukoliko su zainteresirani i imaju mogućnosti, mogli uključiti u turističko tržište u nastajanju.

1 Uvod

1.1 Cilj rada

Cilj ovog rada će biti opis grada Ploča sa njegovim turističkim atrakcijama te potencijali grada i okolice koji nisu iskorišteni ili njihovo iskorištavanje još nije počelo. Opisat će se nekoliko aspekata koji bi Ploče mogli učiniti snažnijom destinacijom i staviti je na kartu turističkih tržišta. To će prije svega biti opis i objašnjenje nekoliko različitih specifičnih oblika turizma i multidestinacijskog oblika putovanja. Također, ovaj rad će imati za cilj da potakne domaće stanovništvo na promišljanje o potencijalnom bavljenju turizmom koji je u ovom gradu tek u začetku. Dodatni cilj je potaknuti akademsko istraživanje ovog kraja sa svrhom produbljenja teme i više organiziranog pristupa razvoju lokalne turističke ponude.

1.2 Metode rada

Način prikupljanja podataka ovog rada najčešće se svodi na proučavanje znanstvenih radova, brošura i službenih publikacija. Snažno se oslanja na internet članke zbog nepostojanja većeg broja znanstvenih radova na istu ili sličnu temu, a neki djelovi su napisani prema podacima iz razgovora sa gospodinom Antom Erakom, piscem lokalne povijesti te označeni kao „Autorova istraživanja“. Određeni prijedlozi i komentari općeg znanja su napisani po autorom sjećanju i/ili prijašnjim istraživanjima.

1.3 Struktura rada

Ovaj rad se sastoji od sedam poglavlja. Nakon uvoda, u poglavlju 2 će se, u kratkim crtama, opisati ljudska prisutnost na ovom području te kako i zašto je grad nastao. Poglavlje 3, Stanje turizma u Pločama, će se pozabaviti statističkim izvješćima prikupljenim od Turističke zajednice grada Ploča te već postojeće turističke ponude s najvećim naglaskom na prirodnu baštinu i najznačajnije kulturne manifestacije domaćeg stanovništva. Turistički

potencijalne atrakcije u gradu i okolici kao poglavlje 4 ima za cilj upozoriti na potencijale koje ima lokalni kraj, a da nisu pravilno iskorištene te navesti nekoliko pojedinačnih pionira na tom području koji najčešće rade na „vlastitu ruku“. Proći će se nekoliko „podgrupa“ ove općine (Baćina, Neretvanski kraj, Jezero, grad Ploče) od kojih će za svaku biti navedeni turistički potencijal i smjernice koje nude predstavnici javne vlasti, a sve sa svrhom organiziranja i pokretanja turističke djelatnosti. Poglavlje 5 će se zabaviti modernim konceptom multidestinacijskog putovanja čiji trend u svijetu raste, a ovdje bi mogao naći plodno tlo. Također, s obzirom na neefikasnu razdvojenost regija, ovo poglavlje će se u kratkim crtama pozabaviti i većim događajima i destinacijama u okolici koje, htjele to ili ne, ostavljaju utisak i na samo Ploče. Zadnje poglavlje pokušava usporediti ovaj grad sa destinacijama koje su imale sličnu povijest prilikom razvoja svoje turističke ponude.

2 Povijest i formiranje grada

Iako ovaj grad nosi titulu „najmlađeg grada na Mediteranu“, domaće stanovništvo zna kako se u ovim ravninama i brdima ovog kraja mogu naći tragovi puno starijih civilizacija od one moderne iz 20. stoljeća. S obzirom da se u tim slučajevima govori tek o iskopinama, ne pretjerano istraženima, može se reći da pravu povijest ovog kraja treba tek napisati.

Najstariji potvrđeni stanovnici ovog kraja su bili Iliri, pleme Ardijejci. Legenda je uvijek govorila o postojanju antičkog ilirsko-grčkog grada u Baćini na predjelu Sladinac. Te priče su se djelomično i obistinile 2014. godine kad se prilikom proširivanja ceste uz Jadransku magistralu naišlo na groblje staro 2300 godina. Prilikom iskopavanja nađena je veća količina oružja, luksuzne keramike, staklenih perlica, novčića grčkog porijekla, prstenja, autohtone grube keramike i dr. Pronađeni su predmeti sa šireg područja Sredozemlja (najviše iz Italije) i balkanskog poluotoka. Još jedna otkrivena zanimljivost je ritualno razbijanje luksuznih keramičkih posuda koje su služile za ispijanje vina.¹

Drugi, dokaz teoriji o ilirskom gradu u ovom predjelu je nedavno, još nedokumentirano, istraživanje gdje je u moru nedaleko lokacije groblja nađeno staro plovilo – lađa stara nekoliko tisuća godina. U vrijeme pisanja ovog rada nema službenih podataka te se čeka analiza Instituta iz Miamijsa (SAD).

Još jedna lokalna legenda, nastala najverovatnije u 19. stoljeću govori o ilirskoj kraljici Teuti te glasi: „Teuta obilazi otoke svoje države. Sa Korčule prelazi na Pelješac, gdje u Vignju prenoći na putu do svog dvora na Baćinskim jezerima.“² Kasniji rimski spisi ovaj kraj nazivaju „Donja luka“ što je vjerojatno vezano uz postojanje rimskog grada Narone (današnji Vid kraj Metkovića).

Također je u Baćini nađeno i antičko gospodarstvo (*villa rustica*) smješteno na rubu plodnog polja kraj jezera. Tu se mogu naći brojni klesanci u suhozidnim međama, ulomci rimskog krovnog crijepa i keramičkih posuda.³

¹ Ploče Online (2014.) Arheološka senzacija u Baćini – groblje staro 2300 godina! Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/kultura/arheoloska-senzacija-u-bacini-groblje-staro-2300-godina/>

² Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Dubrovačko-neretvanske županije. Područje nacionalne ekološke mreže: Baćinska jezera, brošura. Dostupno na: <https://zastita-prirode-dnz.hr/wp-content/uploads/2016/03/Brosura-Bacinska-jezera.pdf> [25.08.2020.]

³ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.16)

Poslije rimljana i dolaskom slavena ovo je bio kraj Neretvanske kneževine, nazivane i Paganija, a tadašnje stanovništvo se bavilo poljoprivredom, trgovinom, ali i gusarenjem. Moderni povijesničari pretpostavljaju da je iz ovog kraja bilo i porijeklo hrvatskog kneza Domagoja, stoga je on uzet kao „maskota“ da u početnim danima Maratona lađa predaje svoj štit pobjedniku. Također, postoji teorija da je južni dio teritorija Jezero, zvan Plina svoje ime dobio jer je to bilo mjesto djeljenja plijena (čakavski: „plina“) neretvanskih gusara.⁴ U srednjem vijeku Mlečani ovaj kraj zovu Porto Tolero, dubrovčani ga koriste kao privremeno sidrište, a poznata su i tri iseljavanja Baćinaca zbog najezde turaka.⁵ Zbog velike prisutnosti komaraca, a samim time i bolestima dolina Neretve je sporo naseljavana te je npr. Komin nastao tek u 18 stoljeću, a Rogotin u 19. stoljeću doseljavanjem stanovništva iz Opuzena.

Teritorij grada je uvijek bilo mjesto za potencijalnu luku, posebice zbog ravnice doline Neretve koja bi uz pravilne infrastrukturne zahvate omogućila lagan protok ljudi i robe prema moru. Stoga su prvi projekti o izgradnji grada na ovom području napravljeni u osvit 2. svjetskog rata od strane inženjera Borisa Karakoza. Tada se grad trebao zvati „Aleksandrovo“ po vladaru Kraljevine Jugoslavije Aleksandru Karađorđeviću.⁶ Rat je prekinuo te planove, no okupacija Kraljevine Italije je također željela tu sagraditi luku za izvoz boksita i drugih ruda i Bosne i Hercegovine. To se može vidjeti po brojnosti bunkera koji preplavljaju područje oko grada te puštanje u promet prve uskotračne pruge Metković-Ploče.

Stvaranjem Druge Jugoslavije planovi za izgradnju grada su nastavljeni. Tada je projekt preuzeo zagrepčanin Tankred Lubinski te se u razdoblju 1945.-1955. grade prva naselja (Prišnica i Ulica „Na asfaltu“).⁷ Grad je građen na zemlji Baćine, a ime je dobio po zaljevu, tj. pristaništu Ploča. Poduzeće Luka i skladišta Ploče, osnovalo je Savezno izvršno Vijeće bivše države FNRJ-e. Dugi niz godina financiranje je vršeno iz saveznog budžeta. Tako se od samog početka radilo na prometovanju raznih tereta čija je realizacija ostvarena sa par stotina tona u 1945. godine da bi u 1991. godini bili druga najjača luka (iza Rijeke).

Drugi zadatak luke bila je izgradnja obala, kanala, raznih terminala kao npr. terminal za rasute terete, terminal za stoku, za drvo, za tekuće terete, za B materiju (oružje i razna eksplozivna sredstva) i druge terminalne i skladišne objekte. Pored terminala i skladišta trebalo je graditi ceste, stambene i javne objekte jer je svake godine dolazilo sve više radnika

⁴ Erak, A. *Raseljena Plina* (1995.). Vlastita naklada (str.4)

⁵ Erak, A. (2005.) *Izgradnja i naseljavanje Ploča (Kronika 1945.-1991.)*. Vlastita naklada (str.37)

⁶ Ibid. (str.43)

⁷ Ibid. (str.51)

koji su stizali pješice, trupom, vlakom ili autobusom. Uz to nije bilo ni dovoljno pitke vode, a radnici su stanovali u drvenim barakama.⁸

Pored Luke u Pločama je osnovano građevinsko poduzeće, a dolazili su i građevinari sa drugih područja. Osnovan je Azbest sa velikm brojem zaposlenika, PZ Komin, Kartonplast, Neretvanski gusar, Pneumatik, Izvor komunalno poduzeće, Privredna banka Sarajevo filijala Ploče, Brodometal, Dalmacijakristal, PZ Brist, PZ Rogotin, Trgovačko poduzeće Ploče, HIT Mostar, OOUR Ploče (osnovna organizacija udruženog rada, današnji hotel Bebić), ŽTP Sarajevo transport Ploče, Baćina trgovačko poduzeće Ploče te mnoge agencije i špecije. Od tercijalnih (točnije turističkih) poduzeća tu se mogu naći: Hoteli Jadran Ploče, Morenija, Turist biro Ploče, Gradac ugosteljsko i turističko poduzeće (tadašnja općina je imala drugačije granice) i Zajednica odmarališta BiH Gradac na moru.⁹

Od samog početka izgranje luke, u Pločama su stacionirane jake vojne snage te unatoč tome što Ploče imaju sve uvjete da razvijaju turizam i razne turističke grane u proteklih sedamdeset godina nije se moglo puno napraviti. Iako su rađeni pokušaji da se aktiviraju Baćinska jezera i ušće rijeke Neretve tadašnji rezultati nisu bili dovoljni.

Zbog te ubrzane gradnje grad je kroz čitavu Drugu Jugoslaviju bio jedno veliko gradilište. Treba svakako napomenuti i ime grada koje je između 1950.-1954. godine i 1980.-1990. godine bilo Kardeljevo, po slovenskom komunističkom djelatniku Edvardu Kardelju.¹⁰ U domovinskom ratu, zbog prisutnosti vojske JNA dogodila se značajna vojno-redarstvena operacija Zelena tabla – Male bare prilikom koje je zaplijenjena velika količina oružja iz vlasništva JNA i predana Republici Hrvatskoj.

⁸ Ibid. (str. 133)

⁹ Ibid. (str. 79)

¹⁰ Ibid. (str. 75)

3 Stanje turizma u Pločama

Grad Ploče se, iako nema turistički predznak, može pohvaliti začecima u razvoju turističke ponude koja je počela privlačiti sve veći broj posjetitelja. Unatoč tome što je grad relativno mlad te njegov nastanak nije planiran radi turističke gospodarske djelatnosti, industrijsko slabljenje zaleđa (prvenstveno Bosne i Hercegovine) te gospodarske smjernice Republike Hrvatske uzrokovale su porast turističkog prometa u gradu i okolici. Strategija razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije za godine 2012.-2022. također naglašava bitnost razvoja turizma za prostor čitavog neretvanskog kraja, kao i samog grada Ploče.

3.1 Statistička izvješća

Kako bi se bolje upoznao trenutno stanje turizma u gradu trebalo bi se provjeriti statistička izvješća koja su dostupna od strane Turističke zajednice grada Ploča.

Tabela 1 Dolasci i noćenja turista po vrsti smještaja 2015.-2019. godine

Dolasci i noćenja turista	2019.		2018.		2017.		2016.		2015.	
	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci
Komercijalno osim nautike	31.201	7.140	25.166	5.566	19.787	4.249	15.110	3.134	13.011	3.199
Nautika	2.040	329	1.597	249	1.674	237	351	62	-	-
Vikendice	1.387	94	1.784	121	1.974	97	1.274	84	1.274	86
Stan/kuća stanovnika	5.945	344	5.277	410	3.551	261	4.166	287	5.597	412
UKUPNO:	40.573	7.907	33.824	6.346	26.986	4.844	20.901	3.567	19.882	3.697

Izvor: Turistička zajednica grada Ploča

Kao što se može primjetiti u tabeli 1, zadnjih godina se vidi snažni porast u broju noćenja između 2015. i 2019. godine u grad, te se može govoriti o relativnom porastu od 104.07%, koji iako značajan i dalje se odnosi na razliku od samo 20691 noćenje više. U istom razdoblju relativni broj dolazaka također ima snažan uspon od 113.88%, no to znači samo

4210 dolazaka više. Najjači uspon je doživjela stavka „Komercijalno, osim nautike“ koja je u ovih četiri godine doživjela drastičan skok noćenja od 139.8% relativno ili za 18190 apsolutno, a dolazaka 123.19% relativno i za 3941 apsolutno. Po brojkama se da primjetiti da je u oba pokazatelja rast natprosječan u odnosu na ukupne rezultate. Dio uzroka toga se može tražiti u činjenici da je ukupni broj smještajnih objekata u gradu porastao sa 162 iz 2016. godine na 280 godine 2018., što označava relativni iznos od 72.84%.¹¹ Značajno je spomenuti i statistiku ukupnog broj smještajnih jedinica u gradu koji raste sa 267 u 2016. godini na 407 u 2018. godini, odnosno za relativni iznos od 52.24%, a u istim godinama ukupni broj kreveta u gradu je narastao sa 781 na 1153, tj. relativno 47.63%. Interesantno je spomenuti i stavku Nautički dolasci i noćenja koja u 2015. godini nije uopće bila prisutna u gradu, a u godini 2019. iznosi već 2040 noćenja i 329 dolazaka.

Tabela 2 Dobna struktura turista 2016./2017.

Struktura turista prema starosti	2016.		2017.	
	Noćenja	Broj turista	Noćenja	Broj turista
0-5	690	118	665	142
0-11	914	183	1.733	319
12-17	1.753	263	2.334	422
18-24	1.588	326	1.616	345
25-34	2.263	590	3.017	759
35-44	2.639	587	4.102	830
45-54	3.411	632	3.780	813
55-64	1.362	325	1.719	440
65-120	490	111	821	179
UKUPNO:	15.110	3.135	19.787	4.249

Izvor: Turistička zajednica grada Ploča

Na tabeli 2 se primjećuje kako je u godini 2016. najviše turista bilo u dobnoj skupini 45-54 godine koji su u prosjeku ostajali 5.4 dana, a taj prosjek slijedi dobna skupina 12-17 godina. Na osnovi toga dalo bi se zaključiti kako je u toj godini grad Ploče bio najpopularniji za obitelji sa djecom tinejdžerske dobi. Najkraće boravke je imala skupina 25-34 godine, točnije 3.8, što označava nedostatak aktivnosti za mladu i aktivnu populaciju.

Godine 2017. nastavlja se trend broječnosti populacije u rasponu 35-54 godine, no njihov prosječan boravak pada. Zanimljivo je da je prosječan boravak mladih (dob 0-17) ove

¹¹ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.20)

godine najveći, a kako se podatci ne podudaraju potpuno sa zaključcima prethodne godine mogao bi se zaključiti porast broja samaca i/ili parova bez djece koji borave u ovom gradu, a čiji boravak traje kraće od obitelji s djecom.

Za godine 2018. i 2019. Turistička zajednica daje opisna objašnjenja dobne strukture. U 2018. godini brojčano najviše turista bilo je u dobi od 40-50 godina (porast od 19%), da su ostajali 5.25 dana te da preferiraju smještajne objekte više kategorije (4 i 5 zvijezdica).¹² Također se navodi kako je kod dobi 20-30 godina porast noćenja iznosio 60%.¹³ U godini 2019. najviše noćenja i dalje ostvaruje srednja životna dob od 35-44 sa rastom od 20.21% te prosječnim brojem dana provedenih u destinaciji 4.18.¹⁴

Tabela 3 Komercijalni dolasci i noćenja po vrsti objekta 2018./2019. god.

	2018.			2019.		
	Noćenja	Dolasci	Boravak u danima	Noćenja	Dolasci	Boravak u danima
Hoteli	367	140	2.62	219	85	2.58
Objekti u OPG-u	467	39	11.97	636	64	9.94
Objekti u domaćinstvu	23.768	4.991	4.76	29.571	6.506	4.55
Ostali ugostiteljski objekti	564	396	1.42	775	485	1.60
Nautika	1.597	249	6.41	2.040	329	6.20
UKUPNO:	26.763	5.815	4.6	33.241	7.469	4.45

Izvor: Turistička zajednica grada Ploča

Na tabeli 3 se vidi snažna ovisnost turističkog sektora o komercijalnim ugostiteljskim objektima u domaćinstvu koji odnose veliku većinu broja noćenja i broja dolazaka u grad – 2018. godina u relativnim terminima iznosi 88.81% noćenja i 85.83% dolazaka, a 2019. godina 88.81% noćenja i 87.11% dolazaka. Zanimljiva je i stavka Objekti u OPG-u koja uvelike povećava prosjek broja dana po turistu – 2018. godine veća je od prosjeka za 5.56 dana, a 2019. godine za 5.49 dana. Od hotela u gradu postoji jedan – hotel Bebić, no kako to

¹² Turistička zajednica grada Ploča: *Izveštaj o radu i financijski izvještaj za 2018. godinu* (2019.)

¹³ Ibid.

¹⁴ Turistička zajednica grada Ploča – *Statistika 2019.* (2020.)

nije glavni izvor prihoda vlasniku hotela on je većinu godine neiskorišten. Treba još napomenuti da, ako bi se na komercijalne dolaske i noćenja dodali i dolasci/noćenja ostvarena prilikom posjeta prijateljima, rodbini i sl. (odnosno nenaplativa noćenja) u 2018. godini ta brojka bi se popela na 7469 dolazaka turista i 33241 noćenje, odnosno dolasci bi narasli relativno 22.14% i apsolutno 1654, a noćenja relativno 19.49% i apsolutno 6478. U 2019. godini ukupni dolasci iznose 7913, a noćenja 40687, što znači da bi se prvi broj povećao za 12.89% relativno i 963 apsolutno, a drugi za 18.3% relativno i 7446 apsolutno.

Značajna statistika je i podatak da je u srpnju i kolovozu 2018. godine bilo 70.45% ukupnih noćenja, a pred i post sezona su doživjeli rast od 38.97%.¹⁵ Najviše noćenja su ostvarili turisti iz Njemačke (22.84%), Poljske (13.51%), Hrvatske (12.16%), Francuske (6.85%) i Ujedinjenog kraljevstva (6.17%).¹⁶ U 2019. godini srpanj i kolovoz imaju malo manje relativne brojke noćenja (69.86%), no unatoč tome relativni porast od 25.94% u odnosu na prošlu godinu.¹⁷ Predsezona isto pada u malim iznosima (97.62% u odnosu na prošlu godinu), a postsezona ima veliki rast od 55.98%.¹⁸ Najviše turističkih noćenja ponovno dolazi iz Njemačke (22.83%), Poljske (13.07%), Francuske (8.02%), Hrvatske (7.88%, sa prosječnom duljinom boravka od 2.64 dana), Mađarske (5.66%) i Ujedinjenog kraljevstva (4.68%).¹⁹

3.2 Trenutna ponuda grada i okolice

Trenutna ponuda grada i okolice svodi se na nekolicinu prepoznatih turističkih atrakcija koje se još nisu počele turistički valorizirati u razmjeru koji bi učinile više turistički orijentirane destinacije na Jadranskoj obali.

¹⁵ ¹⁵ Turistička zajednica grada Ploča: *Izvještaj o radu i financijski izvještaj za 2018. godinu* (2019.)

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Turistička zajednica grada Ploča – *Statistika 2019.* (2020.)

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

3.2.1 Prirodne znamenitosti grada i okolice

Prirodne ljepote uključuju sve što je priroda stvorila u nekom kraju. U ovom slučaju može se pričati o snažnom utjecaju vode na lokalni kraj gdje se ubrajaju more, rijeku, jezera, močvare i dr. Također se mogu naglasiti krške planine i nizine između njih. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske naglašava održivo upravljanje resursima što u ovom poglavlju podrazumjeva očuvanje ekoloških sustava i biološke raznolikosti kako bi se potaknuo rast i razvoj lokalnih zajednica na turistički zahvaćenim područjima.

Najznačajnija znamenitost grada su svakako Baćinska jezera. To je šest spojenih i jedno odvojeno jezero imena: Oćuša (najveće jezero, 55.4 ha²⁰), Crniševo, Podgora, Sladinac, Šipak, Plitko jezero i nepovezani Vrbnik. Nalaze se 1.5 km od grada te se smatraju kriptodepresijom što znači da im je površina iznad razine mora, a dno ispod (najdublja točka je 45 metara ispod površine mora).²¹ Voda u jezerima je slatkovodna, a ona sama su spojena tunelom Krotuša (prokopan 1938. godine) sa Vrgorskim poljem duljine 2 km te tunelom koji odvodi višak vode u Jadransko more (prokopan 1912. godine). Poslije prokopa tunela razina vode pada te tako pruža mogućnost stanovništvu sa okolnih brda da naprave kuće u plodnim poljima uz rub jezera. Danas se taj kraj poljoprivredno iskorištava te niču prve turistički vezane djelatnosti, a određeno vrijeme se spominjalo i potencijalno stvaranje parka prirode.

Jezera su bogata biljnim i životinjskim svijetom, a nakon probijanja tunela naselila se i riba cipol koja je došla morskim putem iz Jadranskog mora.²² Osim njih tu se može navesti i povremeno pojavljivanje pijavica koje su karakteristične samo za veoma čiste vode. Jezera ukupno sadrže 24 vrste riba od kojih je 9 endemskih te je najpoznatiji Glavočić crnotrus (*lat. Pomatoschistus canestrinii*) koji je zaštićen Bernskom konvencijom i Europskom direktivom o zaštiti staništa.²³ Najraširenija vrsta ptica ovdje je divlja patka (*lat. Anas platyrhynchos*), a od gmazova barska kornjača (*lat. Emys orbicularis*) koja živi u mirnim vodama s muljevitim dnom. Što se tiče kukaca značajno je prisustvo skupine Vretenaca koji žive samo u čistim ekosustavima, a najčešći predstavnik je žuti ban (*Anaciaeschna isosceles*).²⁴ Na području flore

²⁰ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.13)

²¹ *Klek.info*. Baćinska jezera. Dostupno na: <http://www.klek.info/hr/bacinska-jezera/> [25.08.2020.]

²² Ibid.

²³ Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Dubrovačko-neretvanske županije. Područje nacionalne ekološke mreže: Baćinska jezera, brošura. Dostupno na: <https://zastita-priode-dnz.hr/wp-content/uploads/2016/03/Brosura-Bacinska-jezera.pdf> [25.08.2020.]

²⁴ Ibid.

moгу se naći tršćaci, šikare rakite, lopoči, mirte (koje se koriste u aromaterapiji) i šiljati lastavičnjak.

Delta Neretve je druga značajna prirodna atrakcija koja obuhvaća površinu veću od Općine Ploče, te se samo djelomično nalazi u njoj. Čitava dolina pokriva područje od 412 km² te predstavlja 23% Dubrovačko-neretvanske županije, sa duljinom rijeke od samo 20 kilometara.²⁵ Formirana je u zadnjih 2000 godina, prije čega je Neretva završavala na području naselja Gabela (BiH), čemu može svjedočiti i antičko naselje Naron (današnji Vid kraj Metkovića) koji je u doba rimskog carstva bio značajan grad i luka. Zanimljiva je i činjenica da je rijeka Neretva, računajući njen čitav tok, najhladnija rijeka na svijetu.²⁶ Prije 20. stoljeća ovaj kraj je imao 12 riječnih rukavaca te je na tom području vladala pošast malarije i drugih bolesti. Međutim, nakon 2. svjetskog rata izvršena je melioracija te se slana voda postupno povukla i kraj je dobio potencijal primarno za razvoj poljoprivrede (najčešće se uzgaja južno voće – agrumi, smokve, masline, vinova loza i druge kulture). Unatoč tome dolina je zadržala djelove svojeg nekadašnjeg stanja pa je pet lokaliteta zaštićeno primarno u kategorijama ornitološkog rezervata.²⁷ Također, tu postoje i drugi oblici zaštite prirodnih lokaliteta od kojih treba spomenuti značajni krajobraz jezero Modro oko. Čitavi prostor doline je predviđen za zaštitu u kategoriji parka prirode.²⁸

Klima je sredozemna s blagim i kišnim zimama i suhim ljetima. Ona nastaje kao mikroklima u dolini te se proteže između Biokova i Pelješca. Srednja godišnja temperatura iznosi 15.7°C koja u zimu ne ide ispod 0°C, a preko ljeta ispod 35°C.²⁹ Prosječan broj padalina iznosi 1300 mm, a sunčanih sati 2700 sati.³⁰

Vrijedno je i spomenuti kako se u gradu Metkoviću nalazi jedna od najvećih ornitoloških zbirki u Europi, otvorena 1952. godine sa preko 200 vrsta prepariranih ptica.³¹ Značajnost ovog kraja za ptice (pogotovo selice) se može očitovati u preko 310 vrsta ptica, od

²⁵ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.4)

²⁶ *Ploče Online* (2017.) Zna li koja je najhladnija rijeka na svijetu? Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/ekologija/zna-li-koja-je-najhladnija-rijeka-na-svijetu/> [25.08.2020.]

²⁷ S, Veronika (2016.). Prirodne ljepote doline Neretve. Kamenjar.com. Dostupno na: <https://kamenjar.com/prirodne-ljepotedoline-neretve/> [25.08.2020.]

²⁸ Ibid.

²⁹ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.5)

³⁰ Ibid.

³¹ S, Veronika (2016.). Prirodne ljepote doline Neretve. Kamenjar.com. Dostupno na: <https://kamenjar.com/prirodne-ljepotedoline-neretve/> [25.08.2020.]

kojih je 115 gnjezdarica. Ušće je savršeno za selidbu ćurlina, čigri i galebova, trščaci i vodene površine za gušćarice, kokošice, štijoke, trstenjake i ptice pjevice. Ovdje se mogu naći i ugrožene vrste poput bukavca, patke nJORKE, morskog kulika, crne liske, crne rode i brkate sjenice kojoj je ovo jedino mjesto za gnježđenje u primorskom djelu Hrvatske.³² Pretpostavlja se da u cijeloj dolini zna zimovati do 10000 ptica.³³

Kroz cijelu dolinu Neretve može se naći preko 820 vrsta biljaka, odnosno 15% hrvatske flore.³⁴ Pripadaju skupinama euhidrofita (cijele se nalaze pod vodom), hemihidrofita (djelomično pod vodom) i pleustofita (plutajuće cvjetnice) dok su one nevezane uz vodu najčešće dio mediteranskog flornog elementa.³⁵ Također su značajne i skupine halofilnih zajednica koje su prilagođene životu u uvjetima visoke koncentracije soli (npr. caklenjača). Ipak, najdominantnije su zajednice trščaka, rogozika i šašika, a treba dodati i manje zajednice čempresa i alepskih borova.³⁶

U delti je zabilježeno i 150 slatkovodnih i morskih vrsta riba.³⁷ Značajno je spomenuti nekoliko vrsta cipala, endemske vrste mekousnu pastrvu i neretvanskog vijuna te svakako jegulju čiji se odrasli primjerci u jesen krenu na put za Sargaško more. Pod druge djelove flore i faune treba spomenuti 307 vrsta kukaca, 250 vrsta leptira, a značajne su i populacije vodozemaca i gmazova poput ugroženih barskih kornjača, krških gušterica, četveroprugih kravosasa, velikih zelenih žaba i sl. Od sisavaca vrijedno je spomenuti brojnost zaštićenih vrsta šišmiša te vrlo rijetku i zaštićenu vidru.³⁸

Također kao prirodne znamenitosti valja spomenuti i presušeno područje Vrgorskog polja koje je do 1938. godine i izgradnje tunela bilo krško jezero koje bi poplavilo polje zimi, a tokom ljeta služilo za poljoprivredne svrhe lokalnog stanovništva. I danas se taj kraj u narodu zove „Jezero“. Ono je dugačko 15 km i široko između 0.5 km i 4 km, sa prosječnom nadmorskom visinom od 20 do 28 metara i površine 2963 ha. Kako je taj kraj obrubljen krškim planinama južnog Zabiokovlja (tzv. Rilića) tu se može naći slična flora i fauna kao i u okolnim krajevima Dalmatinske zagore, a osim Rilića tu su i planine: Šibenik (1314 m),

³² Ibid.

³³ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.11)

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid. (str.12)

³⁸ Ibid.

Mihovil (1236 m), Matokit (1163), Babina gomila (735 m) i Marin vijenac (512 m).³⁹ Tu se mogu nabrojati dinarski voluhar, lisice, balkanske divokoze, divlje svinje, endemična čovječolika ribica, razne vrste žaba (npr. gatalinke) i slično. Od flore prisutni su čempresi, alepski bor i razne biljke južnodalmatinskog okruga.

Unatoč spomenutim prirodnim ljepotama, u samom gradu postoje i dvije plaže – Gradska i Tehnička. Prva od navedenih je 2017. i 2018. godine doživjela preuređenje kada su vlasti grada Ploča otišli u Zagreb na temelju Programa razvoja javne turističke infrastrukture te dobili 325000 kuna u obliku sufinanciranja.⁴⁰ Predviđene su dvije faze od kojih je druga nedavno dovršena te obuhvaća:⁴¹

- 1) Zaštitu postojećih stabala i vrijednog zelenila, uklanjanje stepenica između terasa te grubo izravnavanje terena
- 2) Kabliranje i ugradnju ambijentalne rasvjete
- 3) Izradu novih betonskih stepenica između terasa i uređenje obalne linije
- 4) Postava prefabriciranih elemenata na rubove terasa
- 5) Nasipavanje terasa šljunkom/oblutkom

Druga, Tehnička (Nova ili Mišina plaža – popularni nadimak nosi po trenutačnom gradonačelniku Miši Krstičeviću) je novijeg datuma – izgrađena je 2019. godine.⁴² Online citat gradonačelnika kaže: „Lito nam je pred vratima! Ove godine smo produžili plažu u tehničkoj za nekih 150 metara. Trenutno se radi na ravnanju i nasipavanju, nakon čega će ići sitni materijal i dohrana postojeće plaže. Naravno, uz još par popratnih sadržaja koje planiramo (molim sugestije u komentarima) bit će ovo i ovog ljeta omiljeno kupalište Pločana i njihovih gostiju.“⁴³ Treba nadodati kako danas na ovoj lokaciji posluju i dva manja ugostiteljska objekta, sagrađeno je dječje igralište i igralište za odbojku na pijesku te posađen drvodred uz obalu.

³⁹ Jurić, I. (1988.) *Donjoneeretvanski kraj – Metković, Kardeljevo, Vrgorac*. Priručnik za učenike. Zagreb: Školska knjiga (str.11)

⁴⁰ *Ploče Online* (2018.) U ministarstvu turizma prezentirana 2. faza uređenja gradske plaže u Pločama. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/politika/u-ministarstvu-turizma-prezentirana-2-faza-uredenja-gradske-plaze-u-plocama/> [25.08.2020.]

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

3.2.2 Događaji u gradu

Najznačajniji događaji u gradu su Maraton lađa, Ribarska noć, Festival „Od 2 do 2“, Bajkoviti svijet Baćinskih jezera, Turnir u plokanju, ali pojavili su se i neki novi poput Ljetnog festivala vina i PloChallenge polumaratona.

Po mnogočemu najznačajniji događaj od navedenih je svakako Maraton lađa. Lađa je staro plovilo karakteristično za Neretvu i okolne krajeve, a još nepotvrđeni arheološki ostatci je datiraju u doba rimljana. U stara vremena se koristila za prijevoz robe do 35 metričkih centimetara ili do 35 ljudi.⁴⁴ One su duge u dnu od 3.40 do 4.10 metara, a u vrhu do 8 metara. Bočna strana je visoka od 0.80 do 1.50 metra, a gaz joj je dubine 0.25 metra.⁴⁵ Njen vijek je znao iznositi između 80 i 100 godina.⁴⁶ Nakon 2. svjetskog rata broj lađa se postupno smanjuje jer se sve više upotrebljavaju morski tipovi većih brodica te kako bi se održala tradicija vezana uz stara autohtona plovila 1998. godine pod idejom Milojka Glasovića održava se prvi Maraton lađa 1998. godine.⁴⁷

Sama utrka traje 22500 m, od Metkovića do Ploča, a održava se druge subote u kolovozu te je nerijetko popraćena televizijskim prijenosom.⁴⁸ Vrlo često budu prisutni i visoki dužnosnici Republike Hrvatske, a čast predaje nagrade pobjedniku - štita kneza Domagoja 2020. godine je izvršio predsjednik Zoran Milanović. Svake godine kroz čitavu rutu bude otprilike 30 ekipa i manji broj ženskih posada dok je prijava ekipe moguća iz cijele Hrvatske pa i šire. Prosječna ekipa se sastoji od 10 veslača, jednog kormilara (tzv. „paričara“) i jednog pomoćnog veslača koji u vremenu neveslanja održava ravnotežu lađe ili udara u bubanj. Značajne točke maratona su start u Metkoviću, ulazak u Crnu Rijeku (rukavac Neretve nadomak Ploča) te veliki završetak u Pločama. To je jedan od najspektakularnijih događaja u dolini kojeg kroz cijelu rutu prati nekoliko desetaka tisuća gledatelja, a uz to vrlo često privlači domaće i inozemne turiste.⁴⁹

⁴⁴ Macan, T. (1990.) *Iz povijesti donjega Poneretavlja: Stari pučki čamci – vrste čamaca i nazivi*. Drugo prošireno izdanje. Zagreb: Velebit – Velegraf (str.94)

⁴⁵ Ibid. (str.102)

⁴⁶ Ibid. (str.95)

⁴⁷ Glasović, M. (2009.) *Kako je počelo: Milojko Glasović – inicijator ideje o Maratonu lađa*. Maratonladja.hr. Dostupno na: <http://maratonladja.hr/o-nama/kako-je-pocelo> [25.08.2020.]

⁴⁸ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.18)

⁴⁹ Ibid.

Postoji i druga vrsta plovila tzv. trupa što je manji brod dužine 340 centimetara u nižem djelu te 410 centimetara u širem. Širina joj je 60 centimetara u užem dijelu i 90 centimetara u širem.⁵⁰ Težina koju može ponijeti iznosi oko 200-250 kilograma, a sa ljudima na njoj ona se penje do 300 kilograma.⁵¹ Najčešće se radila od jelovine te je trajala 7 do 12 godina.⁵²

Svojedobno je u Pločama postojala i Utrka trupa namjenjena mlađim uzrastima gdje se veslalo pojedinačno na ruti Čeveljuša – Ploče. No, zbog sve slabijeg interesa i rasta prosječne starosti stanovništva grada ta se utrka ugasila, iako se i dalje veslaju utrke trupa u drugim mjestima na Neretvi.

Ribarska noć je još jedan od većih događaja ovog grada. Održava se od 2011. godine i s vremenom stječe sve veću popularnost među domaćim pučanstvom, a počinje privlačiti i goste iz okolnih krajeva (npr. ekipe iz Zagvozda, Slavonskog broda, Splita, Kaštela, Opuzena, Graca i dr.) te turiste.⁵³ Kako su Ploče grad koji se tek turistički budi, ova je proslava volonterskog i pretežno domaćeg karaktera stoga pruža sudionicima dodatni motiv iako troškove sudjelovanja snose sami. Za primjer, 2018. godine potrošeno je 960 kilograma ribe, 344 kilograma kapule, 70 litara kvasine, 1478 ljutih paprika i mnogo drugih morskih plodova, a prisustovalo je preko 5000 ljudi koji su najčešće privučeni „usmenom predajom“ (eng. *word of mouth marketing*).⁵⁴

Na proslavi 2018. godine sudjeluju 53 ekipe koje su sa sudjelujućim i popratnim članovima brojale ukupno 815 članova.⁵⁵ Iako ovaj događaj nije natjecateljskog tipa svaka ekipa se trudi biti „najbolji mogući domaćin“, no unatoč tome postoji „šaljivi“ pravilnik kojeg se ekipe trude pridržavati:⁵⁶

- 1) Izvagat' ribu
- 2) Uzet dve litre vina više od planiranog
- 3) Uzet i tri bila i crvena luka više od planiranog
- 4) Ponit i ostalih začina...

⁵⁰ Macan, T. (1990.) *Iz povijesti donjega Poneretavlja: Stari pučki čamci – vrste čamaca i nazivi*. Drugo prošireno izdanje. Zagreb: Velebit – Velegraf (str.94)

⁵¹ Ibid. (str.95)

⁵² Ibid.

⁵³ Dropulić Ružić, M. (2018.) Zašto je pločanska ribarska fešta lekcija o sinergiji i razvoju turizma? Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/zasto-je-plocanska-ribarska-festa-lekcija-o-sinergiji-i-razvoju-turizma/> [25.08.2020.]

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

5) Zapamtit' da najbolje kuvaš i nema se 'ko šta mišat

6) Ubacit još prstohvat dobre volje i kilo pisme

7) Vino je za kuvanje...

Uz to ima i nekoliko „ozbiljnijih“ pravila koje se isključivo vežu uz autentičnost čitavog događaja, a odnose se na zabranu posluživanja ćevapa, pljeskavica i slične „moderne“ brze prehrane, dozvolu puštanja i slušanja samo dalmatinskih pjesama te tradicionalnog otvaranja „fešte“ spuštanjem zubatca od 10 kilograma sa zvonika crkve u ljudske ruke.⁵⁷ Također, u najvećem interesu sudionika je uređivanje prostora autohtonim neretvanskim proizvodima, ribarskim motivima i aranžmanima.⁵⁸

S nešto duljom tradicijom, manja mjesta u okolici Ploča imaju i svoje, manje proslave ribarskih večeri kao npr. Komin, Rogotin i Baćina.

Festival „Od 2 do 2“ je organiziran od strane Udruge studenata Grada Ploča te se svake godine održava na Gradskoj plaži u Pločama. Započeo je kao skup turnira u slobodnim aktivnostima poput odbojke na pijesku, nogometu na pijesku, kartama (trešetu i briškuli) i drugim događajima te se s vremenom razvio kao festival gdje su prisustovali brojni poznati izvođači poput Leta 3, Atomskog skloništa, TBF-a, Majki, Bajage & Instruktor te lokalnih rock-grupa poput Obale 5.⁵⁹ Naziv festivala „Od 2 do 2“ je vrijeme trajanja istoga koji je obično počinjao u 14h popodne, a završavao u 2h ujutro, što se s vremenom produljilo te nakon inicijalnog vremena na pozornicu dolaze DJ-ovi i nastavljaju festival do dugo u noć. Prva službena godina održavanja je bila 2014., a zadnjih nekoliko festivala se produljilo na 2 dana. Svake godine Gradska plaža u Pločama se popuni mladima iz okolice željnim dobre zabave, rock-entuzijastima te drugim gostima koji se u to vrijeme nađu u gradu.

Valja spomenuti i jedan muzički festival koji se više ne održava, a bio je značajan za svoje vrijeme. Radi se o Festivalu „7 jezera“ sa zadnjom aktualizacijom 2012. godine. Lokacija održavanja je bila na jednom od 7 Baćinskih jezera gdje je svake godine u rasponu od 3 dana (kasnije se to povećalo na 4 dana) prisustovalo više poznatih i manje poznatih izvođača. Lijepa priroda i prostor za kampiranje omogućili su posjet velikog broja ljudi iz čitave Hrvatske, a i šire (primjerice Bosna i Hercegovina), a dodatan motiv posjeta je bio otkrivanje novih rock-bandova i druženje.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Još malo i počinje peti po redu festival Od 2 do 2 na gradskoj plaži u Pločama (2019.). Portal Rogotin – Hrvatska. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/07/21/festival-od-2-do-2-od-danas-svoje-ulaznice-za-festival-mozete-kupiti-i-u-admiral-automat-clubu-u-plocama/> [25.08.2020.]

Godine 2019. se pokreće i Ljetni vinski festival u Pločama. Na tom događaju svoja vina je ponudilo više od 40 vinarija iz okolice grada, iz mjesta poput Umčana, Vine, Imotskog, Kobiljače, Komarne, Opuzena, Pelješca i hercegovačkog kraja (BiH).⁶⁰ Iako sam grad nije poznat na enološkoj mapi regija zasigurno je, te je ovo savršeno mjesto za degustiranje i širenje dobrog glasa o svojim privatnim vinarijama koji su iskoristili lokalni vinari poput Darija Gašpara, Gorana Franića, Stipe Đuzela, Branka Provića, Josipa Volarevića, Marka Šumana i Damira Štimca koji su nudili vina razne sorte vina, npr. zlataricu, trnjak, neretvanski Chardonnay, plavac mali, tribidrag i pošip.⁶¹ U ugodnom okruženju Doma kulture u Pločama uz dvosatno predavanje bio je organiziran i koncert. Zbog izbijanja pandemije virusa COVID-19 festival se 2020. godine nije organizirao te je mogućnost da preraste u jedan značajniji događaj privremeno prekinuta.

Još jedan zanimljivi običaj vrijedi spomenuti – turnir u plokanju. To je prastara igra brdskih krajeva oko Neretve koja se igrala sve do '60-ih godina prošlog stoljeća. Koriste se velike kamene ploče težine 3-4 kilograma (ploke) i manji kamen (lek) do kojeg igrači pokušavaju baciti svoje ploke. Igra jako podsjeća na boćanje (gdje se koriste kugle umjesto ploča), a turniri u njoj se održavaju još od 1997. godine.⁶²

Skup nekoliko navedenih ljetnih događanja u Pločama se može kolektivno nazvati Pločansko ljetno koje uz njih obuhvaća i mnoge navedene manifestacije poput „Ko to more platiti“ malonogometnog turnira gdje se natječu ekipe iz pojedinih gradskih kafića, Glasa Ploča u kojem se mlađe generacije natječu u pjevanju, Bajkovitog svijeta Baćinskih jezera na kojem se čitaju bajke i basne najmlađoj populaciji, Dana pive, Noći folklora Ploče, Internacionalnog susreta likovnih umjetnika, mnogih kazališnih predstava i amaterskih natjecanja i drugih događaja.⁶³

⁶⁰ Portal Rogotin – Hrvatska. LJETNI FESTIVAL VINA U PLOČAMA: Svoja će vina na Festivalu ponuditi na kušanje više od 40 vinarija iz okolice Ploča (2019.). Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/05/26/ljetni-festival-vina-u-plocama-svoja-ce-vina-na-festivalu-ponuditi-na-kusanje-vise-od-40-vinarija-iz-okoline-ploca/> [25.08.2020.]

⁶¹ Ibid.

⁶² Neretva Dolina života (2019.) Turnir plokanja. Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije, str. 61

⁶³ Ploče Online (2019.) Pločansko ljetno 2019. – donosimo program. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/zabava/plocansko-ljetno-2019-donosimo-program/> [25.08.2020.]

4 Turistički potencijalne atrakcije u gradu i okolici

Sve do sad navedene atrakcije se prvenstveno odnose na one koje, iako tek u začetima, doprinose ekonomskom razvoju lokalne zajednice. Međutim, kako je ovaj grad, na rubovima nekoliko mikroklima, od svog nastanka bio turistički relativno netaknut, ovdje postoje još brojne potencijalne atrakcije koje se još nisu pravilno valorizirale te se može naći nekoliko planova za projekte u toj gospodarskoj djelatnosti koje čekaju na „svijetlo dana“.

Vrijedno je spomenuti i novi Centar za specifične oblike turizma otvoren u gradu u zgradi Doma kulture, a sufinanciran EU sredstvima preko projekta HERA vrijednog 66.3 milijuna kuna.⁶⁴ Tamo je u planu kroz različite multimedijalne i druge sadržaje aktivno promovirati neretvansku i dubrovačko-neretvansku turističku ponudu u zemlji i inozemstvu.

Uz to, Dubrovačko-neretvanska županija vrši adaptaciju stare osnovne škole koja će služiti kao novi turistički ured.

4.1 Potencijal Baćinskih jezera

O Baćinskim jezerima se već govorilo u ovom radu. Navodili su se najznačajniji prirodni elementi koji stoje na raspolaganju lokalnoj zajednici. Ovdje će se prezentirati prijedlozi i opisati mogućnosti iskorištavanja ovog prirodnog resursa u ekonomske svrhe.

Odrednicama prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije izdvojena su sljedeća još neiskorištena građevinska područja za ugostiteljsko-turističke namjene:⁶⁵

- 1) lokalitet „Željograd“ (0.5 ha). Maksimalni kapacitet utvrđen je na 80 ležajeva. Za ovu zonu je potrebno istražiti mogućnost premještanja unutar obuhvata građevinskog područja naselja Baćina.

- 2) lokalitet „Željograd“ (0.5 ha). Maksimalni kapacitet zone utvrđen je na 100 ležajeva.

- 3) lokalitet „Dobrogošće“ (12 ha). Maksimalni kapacitet zone je utvrđen na 1100 ležajeva.

⁶⁴ *Neretva Dolina života* (2019.) Centar za selektivne oblike turizma. Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije, str. 70

⁶⁵ Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025.* Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam

Na lokalitetu „Željograd“ hotel poduzeće Jadran Ploče između 1975. i 1990. godine ima svoj vlastiti restoran i kamp na Baćinskim jezerima.⁶⁶ Tamo su pripremani najbolji domaći specijaliteti po želji gostiju. Restoran je dobro radio sve do trenutka kada je Jadran počeo investirati u primorska hotelska naselja Lagunu i Moreniju u Gracu. Kako u Pločama i Baćini nije bilo puno terena za razvoj turizma (sve je rezervirano za lučke i vojne objekte) Jadran je prešao iz Pločanskog kraja u Makarsku rivijeru razvijati turizam u primorskim mjestima.

4.1.1. Aktivni i cikloturizam u Baćini

Nakon prokopa kanala Jadran-Baćinska jezera i kanala Krotuša voda u jezerima se spušta. To ostavlja prostor domaćim stanovnicima da se bave poljoprivredom, a sve češće se priča i o jačem potencijalnom razvoju turizma.

Godine 2013. oko jezera je napravljen makadamski put. Mogućnost organizacije događaja na području aktivnog turizma tada je iskoristio avanturistički klub Osmica koji je iste godine organizirao „Baćina trail“, trkački maraton u duljini od 10.5 kilometra.⁶⁷ Početak je bio na plaži u Peračkom blatu, a kroz čitavu rutu je bilo osigurano 5 kontrolnih točaka.⁶⁸ Također, uz to je bio organiziran adrenalinski park za najmlađe, pucanje iz airsoft pušaka, odbojka na pijesku i roštilj, a za ljubitelje vodenih sportova bilo je prisutno i kajakarenje na jezerima.⁶⁹ Za sigurnost je bila angažirana Gorska služba spašavanja.⁷⁰ Iako se taj događaj nije ponovio, primjer je dokazao kako se uz malo volje mogu organizirati jednostavne utrke koje će privući domaće i inozemne turiste avanturističkog duha.

Puna staza duljine 15 kilometara često služi za cikloturizam gdje gosti lokalnih ugostiteljskih objekata ili kampa često iskorištavaju u svoje slobodno vrijeme. S obzirom da ne postoje pouzdana mjerenja o korištenju ovakvom oblika slobodnog odmora ne mogu se dati službene izjave, osim činjenice da se broj automobila sa stranim registracijama i biciklom u mjestu povećava iz godine u godinu. Za sada su taj potencijal najbolje prepoznali lokalni

⁶⁶ Autorova istraživanja.

⁶⁷ *Metković neovisni portal news* (2013.) Avanturistički dan na Baćinskim jezerima. Metković neovisni portal news. Dostupno na: <http://metkovic-news.com/sport/avanturisticki-dan-na-bacinskim-jezerima/> [25.08.2020.]

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

iznajmljivači smještaja koji su već počeli otvarati apartmane i privatni kamp (u kategoriji ostali objekti za smještaj) sa 17 smještajnih jedinica i 34 kreveta.⁷¹ Vlasništvo Ivica Benića, postoji od 2015. godine. Iako je ideja postojala i ranije problemi s prostornim planovima su onemogućivali njenu izvedbu.⁷² Potencijal bi se mogao dodatno iskoristiti otvaranjem poduzeća za iznajmljivanje i popravak sportske opreme, uz što bi slijedile i popratne ekonomske aktivnosti te boljim marketingom kod turističkih agencija. Također, potrebno bi bilo proširiti ponudu, više tematizirati staze te ih opremiti. Djelomično i za tu potrebu 2020. godine je na Baćinskim jezerima napravljena promatračnica za ptice.⁷³ Ona će biti opremljena informativno-edukativnim pločama pomoću kojih će posjetitelji biti upoznati sa prirodnim vrijednostima jezera, a naglasak će biti na zaštićenoj bioraznolikosti.⁷⁴ kako bi se bolje uklopila u ambijent glavni materijal za izgradnju je drvo.⁷⁵

4.1.2 Vodeni sportovi i aktivnosti

Primarni resurs ovog kraja je voda. Voda na lokaciji Ploča i okolice, bilo da se radi o moru, rijeci ili jezerima, ima bistru zelenoplavu boju koja je posljedica tla ispod nje i okruženja u kojem se oslikava. Taj biser su prepoznali domaći pioniri turizma te se na svoju ruku počeli organizirati u privatne obrte specijalizirane za tercijalnu djelatnost, najčešće bez ili sa vrlo malo državnih poticaja. Zbog mirnoće jezera ona su vrlo pogodna za razne aktivnosti poput kajakarenja i drugih.

Tu svakako treba spomenuti Nikšu Bogunovića Tacu, privatnog poduzetnika koji je počeo voziti turiste po jezerima u autohtonoj neretvanskoj lađi spajajući „ugodno s korisnim“ jer je osim zarade tako i popularizirao ovo tradicionalno plovilo, ili što sam kaže: „Želim ovu

⁷¹ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.20)

⁷² *Portal Rogotin - Hrvatska* (2019.) Upoznali smo Dunav i Jadransko more, ali ništa se ne može mjeriti s Baćinskim jezerima. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/07/30/upoznali-smo-dunav-i-jadransko-more-ali-nista-se-ne-moze-usporediti-s-bacinskim-jezerima/> [25.08.2020.]

⁷³ *Portal Rogotin - Hrvatska* (2020.) Završena je izgradnja promatračnice za bioraznolikost Baćinskih jezera. Dostupno na: http://www.rogotin.hr/2020/04/30/završena-izgradnja-promatracnice-za-bioraznolikost-bacinskih-jezera/?fbclid=IwAR3LtfFsP5Mbu9tg_5NKZ_fO1RDGQs50vN9cbHzGdqoTF_ZbS3V8yqMuZ9g [25.08.2020.]

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

našu ljepotu približiti što većem broju ljudi, a istovremeno nešto i zaraditi.⁷⁶ Vožnja traje oko 1.5 sat, a najčešći gosti su turisti s Makarske rivijere ili prolaznici Jadranske magistrale koji su se zaustavili na ovoj lokaciji.⁷⁷ Osim prijevoza lađama taj obrt posjeduje i 2 ugostiteljska objekta, a sve zajedno za vrijeme sezone obuhvaća sedmero zaposlenih. U cijelu priču se može dodati još i Andro Bogunović Capitano koji posluje od 2006. godine te također sudjeluje u turističkom privređivanju prijevozom lađama i ugostiteljskim objektom sa ukupno dvoje zaposlenih.⁷⁸

Zanimljiv projekt za spomenuti je i Paddle Surf Baćina Croatia pokrenut od strane lokalnog Ivana Đelmića koji je prvenstveno orijentiran tzv. „paddleboarding“ aktivnost. To je veslanje stoječki na dasci za surfanje, no tu postoje i druge aktivnosti vezane uz iskorištavanje vodenih površina. Ima podršku Ministarstva turizma Republike Hrvatske te često sudjeluje u raznim projektima s turističkom zajednicom na unaprijeđenju sporta i turizma u Baćinskom kraju.⁷⁹

Poklonici ovog tipa turizma su najčešće bolje obrazovane osobe srednjih godina iz velikih urbanističkih centara. Ekološki su osvješteni s naglaskom na zdravlje i prehranu. Najčešće putuju u pred i post sezoni kraćim (vikend) putovanjima.⁸⁰

Privlačenje ovog segmenta potražnje će ovisi o:⁸¹

- 1) Ljepoti krajolika
- 2) Ekološkoj očuvanosti i ambijentalnosti
- 3) Tematiziranoj smještajnoj ponudi (mali obiteljski vođeni projekti)
- 4) Mogućnosti usluga učitelja, najma opreme, malih popravaka, vođenja, transfera i informacija
- 5) Dostupnosti lokalnih agencija na umrežavanju sadržaja i usluga (smještaj, vođenje, izleti i sl.), povezivanju s inozemnim agencijama i plasiranje proizvoda na tržište
- 6) Promoviranje proizvoda putem e-marketinga i drugih prikladnih kanala komunikacije

⁷⁶ Portal Rogotin - Hrvatska (2019.) Upoznali smo Dunav i Jadransko more, ali ništa se ne može mjeriti s Baćinskim jezerima. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/07/30/upoznali-smo-dunav-i-jadransko-more-ali-nista-se-ne-moze-usporediti-s-bacinskim-jezerima/> [25.08.2020.]

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.33)

⁸⁰ Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025*. Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.51-52)

⁸¹ Ibid. (str.52)

4.2 Potencijal ušća Neretve i okolnog Donjoneretvanskog kraja

Područje doline Neretve i samo ušće sveukupno zauzimaju površinu od 412 km² te je administrativno podjeljena na 7 jedinica lokalne uprave koje su redom: gradovi Ploče, Opuzen i Metković te općine Slivno, Kula Norinska, Zažablje i Pojezerje.⁸² Za razliku od drugih krajeva Dalmacije koji su geografski puno jasnije odvojeni, ovdje je gotovo nemoguće govoriti o razvoju turizma bez uključivanja šireg zaleđa koje je uvijek činilo nerazdvojivu cjelinu. Tako gledajući dobiva se tržišna konkurentnost mnogobrojnih, međusobno komplementarnih elemenata koji utječu na kvalitetu turističkog boravka na nekom prostoru.

Institut za turizam je 2016. godine ocjenjivao relevantna područja koja su potrebna za razvoj te djelatnosti na ovom prostoru. Ta područja su obuhvaćala⁸³:

- 1) Dostupnost
- 2) Resursno-atraktivne osnove
- 3) Razvijenost gospodarstva i društvenih djelatnosti
- 4) Razvijenost turističkog sektora
- 5) Razvijenost komunalne infrastrukture
- 6) Ljudske potencijale
- 7) Društveno i poslovno okruženje

Pazeći na objektivnost svako od navedenih područja je brojčano ocjenjeno od 1 (najlošije) do 6 (najbolje) te su rezultati zbrojeni i podjeljeni sa brojem ocjena. Dobivena prosječna ocjena je iznosila 2.7, što upućuje na to da je optimum turističke razvijenosti još poprilično daleko. Najgore ocjene su bile u kategorijama: Razvijenosti turističkog sektora (ocjena 2.4), Ljudske potencijali (ocjena 2.5), Razvijenost gospodarstva i društvenih djelatnosti (ocjena 2.5) i Razvijenost komunalne infrastrukture (ocjena 2.6).⁸⁴

Nacionalna strategija turističkog razvoja definira nekoliko razvojnih načela kojih se potrebno pridržavati. Za područje doline Neretve bitna su sljedeća:⁸⁵

- 1) Suradnja dionika razvoja turizma – odnosi se na suradnju i javnog i privatnog sektora, odnosno svih pravnih osoba koje sudjeluju direktno ili indirektno u ovoj grani

⁸² Maslač, J. (2017.) *Mogućnost razvoja ruralnog turizma u dolini Neretve*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.21)

⁸³ Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025*. Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.29-30)

⁸⁴ Ibid. (str.30)

⁸⁵ Ibid. (str.33-34)

- 2) Diversifikacija turističkih proizvoda i usluga – uz tradicionalni model 3S (sunce, more, plaža), cilj je razvoj popratnog sadržaja koji u dolini Neretve ima potencijala kao što je na primjer kulturni turizam, cikloturizam, ekoturizam i ruralni turizam.
- 3) Ekološki odgovoran razvoj – s obzirom da područje Neretve predstavlja ekološki osjetljivo područje, ovo se smatra značajnom činjenicom prije svega radi poticanja racionalnog korištenja prostora i suvremenih tehnoloških rješenja za gradnju i opremu objekata turističke ponude.
- 4) Plasman domaćih proizvoda u turizam – kao tradicionalno poljoprivredni kraj, dolina Neretve pruža mogućnosti plasiranja lokalnih agrikulturalnih proizvoda na turističko tržište. S obzirom da su ti proizvodi često karakteristični, uz povoljnu cijenu postoji veliki potencijal za njihovo plasiranje.
- 5) Autentičnost i kreativnost – imajući na umu specifičnost neretvanskog kraja razvoj novih proizvoda bi trebalo bazirati upravo na toj činjenici.
- 6) Ravnomjeran turistički razvoj – kako obalni pojas doline zahvaća intenzivniji turistički razvoj dok „kontinentalni“ dio ostaje izvan tih procesa, nužno je ravnomjernije rasporediti turističku ponudu.

Kao veće područje Neretva i okolni kraj imaju puno jače potpore i podršku od javne uprave u smjeru razvoja turizma te se područje Baćinskih jezera vrlo često preskače ili uključuje u jednu sinergičnu cjelinu.

4.2.1 Razvoj kitesurfinga na ušću Neretve

Kitesurfing (kajting ili kite boarding) je ekstremni vodeni sport u kojem vozač (kajter) upravlja zmajem (kajtom) koji mu služi da se uz pomoć vjetra glisira na dasci. Zmaj je pritom veličine do 12 m² te je preko trapeza povezan sa vozačem koji ga tako usmjerava te pravi velike skokove po površini vode.

Projekt Neretva kiteboarding se počeo ostvarivati 2011. godine kada je osnovan kite centar s instruktorima na ušću Neretve⁸⁶ te danas postoje dva centra za taj sport – Neretvanski kitesurf i Kiteboarding Komin. Područje savršeno odgovara zbog lokalnih vjetrova maestrala i

⁸⁶ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.32)

tramontane koji su najpogodniji za taj sport⁸⁷, a organiziran je i trodnevni tečaj škole kiteboardinga.

Unatoč pandemiji Covida19 kitesurferi spašavaju pa čak i produžuju sezonu 2020. godine, posebice zbog toga što je ovo sport u kojem se ljudi kreću u velikim udaljenostima.⁸⁸ Osim što su izuzetno zahvalni gosti većih platežnih sposobnosti (njihova oprema vrijedi do 2000 eura) također su i vrlo ekološki osvješteni te se vrlo često vraćaju ponovno na isto mjesto.⁸⁹

Uz kajtere, većinom strance, ušće vole i domaći kupaci te se uz pješćanu obalu počinju otvarati i prvi ugostiteljski objekti. Taj dio grada Ploča je prometno bliži općinama Slivno i Opuzen pa se većina prihoda od iznajmljivanja smještaja za posjetitelje slijeva u proračunske izračune susjednih općina. Unatoč tome tu postoji mjesto za slobodan kamping te se uz cestu od ušća Neretve do Jadranske magistrale mogu vidjeti prve vikendice i apartmani. Potencijal ovog prostora se mora mudro iskorisiti kako se ne bi narušila prirodna ravnoteža, a pritom da se može omogućiti posjetiteljima svih vrsta ugodan i aktivan odmor prilagođen tom kraju.

4.2.2 Gastronomija i agroturizam neretvanskog kraja

Gastroturizam je jedna od okosnica lokalnog turističkog razvoja. Specifična jela čitavog kraja drugačija su od drugih dalmatinskih mjesta unatoč tome što se obje kuhinje najviše baziraju na iskorištavanju mora. Najveći uzrok tome su drugačija geografska i klimatska obilježja doline.

Najznačajnija kultura po kojoj je ova dolina danas poznata je mandarina. Današnji način uzgoja se poprilično razlikuje od onog iz 20. stoljeća jer se radi o velikim parcelama sa modernim načinom obrade. U svijetu se one uzgajaju u pojasu između 40 sjeverne i južne paralele te je ovo jedan od „najviših“ krajeva u kojem uspijeva ova kultura.⁹⁰ Za ove krajeve

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ploče Online (2020.) Love maestral na krilima zmaja: Reporteri 'Slobodne' na ušću Neretve s kitesurferima u iščekivanju vjetra. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/zabava/love-maestral-na-krilima-zmaja-reporteri-slobodne-na-uscju-neretve-s-kitesurferima-u-iscekivanju-vjetra/?fbclid=IwAR2W8v7T0ptpe5epKJ-ofBEBxG4MueQk0pAtBdxoG3AtEGYyCgsoKCC5yqk> [25.08.2020.]

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Bjeliš, Ž., Babić, M., Filipović, I., Blažević, T. (2019.) *Analiza i smjernice proizvodnje mandarina u dolini Neretve*. Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež'. Opuzen: Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež' (str.13)

najuspješnija je podloga sorte *lat. Poncirus Trifoliata* zbog jače otpornosti na hladnije klimatske uvjete, međutim to utječe na smanjene prinose.⁹¹ Velika prednost rijeke Neretve očituje se u činjenici velikih razlika u noćnim i dnevnim temperaturama što ubrzava dozrijevanje. Najčešće uzgajane kulture mandarine su: Iwasaki, Ichumare, Zorica rana, Chahara, Kawano wase, Okitsu, Kuno, Seto, Owari i Saigon SRA 29.⁹² Danas se mandarine prema podacima Zavoda za statistiku uzgajaju na površini od 22000 ha sa ukupno 2.5 milijuna stabala te je urod 2018. godine iznosio 60000 tona, a u 2019. 30000 tona.⁹³ Uzroci slabe sezone 2019. godine se mogu naći u niskim otkupnim cjenama, toploj i suhoj jeseni, nepoštivanju zakona o nepoštenoj trgovačkoj praksi, izostanku subvencija, pojavljivanje jeftine konkurencije⁹⁴ te zatvaranju ruskog tržišta koje je bilo najveće za otkup neretvanske mandarine.

Kao alternativa lošoj prodaji mandarina 2019. godine preporučava se agroturizam. On se može definirati kao: „odmor na seljačkom gospodarstvu (registriranom obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, poljoprivrednom obrtu, poljoprivrednom trgovačkom društvu d.o.o. ili d.d.) s korištenjem usluge smještaja, prehrane, pića, zabave, rekreacije i dr. u obiteljskim zgradama ili drugim smještajnim objektima (kamp, pansion, hotel).“⁹⁵ Osnovna djelatnost agroturističkog gospodarstva je poljoprivreda, a ostale usluge se nude turistima kao dodatne aktivnosti i interesi. Podjela agroturističke djelatnosti se najčešće vrši na dva sljedeća načina:⁹⁶

a) s obzirom na usluge:

1) oni u kojima se pružaju samo usluge prehrane (objekti-restorani uređeni i opremljeni u skladu sa tradicionalnom arhitekturom)

2) oni u kojima se pružaju samo usluge smještaja (ruralna kuća tradicionalne arhitekture, obiteljski ruralni hotel, ruralne sobe i apartmani tradicionalne arhitekture, ruralne sobe i apartmani nove arhitekture)

3) objekti u kojim se pružaju usluge smještaja i prehrane

b) prema objektima:

1) odmor u ruralnoj kući tradicionalne arhitekture

⁹¹ Ibid. (str.3)

⁹² Ibid. (str.4)

⁹³ Ibid. (str.13)

⁹⁴ Ibid. (str.19)

⁹⁵ Maslač, J. (2017.) *Mogućnost razvoja ruralnog turizma u dolini Neretve*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.11)

⁹⁶ Ibid.

- 2) odmor u obiteljskom ruralnom hotelu
- 3) odmor u ruralnim sobama i apartmanima tradicionalne arhitekture
- 4) odmor u ruralnim sobama i apartmanima nove arhitekture
- 5) odmor na poljoprivrednom gospodarstvu s eko ponudom

Razvoj agroturizma omogućuje jaču valorizaciju i demografsku obnovu brojnih ruralnih naselja što je već slučaj u okolici Ploča. Tako bi se stvorio izvor prihoda te očuvala lokalna tradicija i identitet. S obzirom na blizinu drugih turističkih atrakcija to se nameće kao poželjna strategija razvoja neretvanskih sela. Godine 2019. Republika Hrvatska ima 185965 registriranih OPG-ova, od kojih samo 447 je registrirano kao agroturističko gospodarstvo.⁹⁷ U tekstu „Analiza i smjernice proizvodnje mandarina u dolini Neretve“ navodi sljedeće smjernice kako bi se povećala turistička potražnja za agroturizam i iskoristilo veće mogućnosti koje predstavlja članstvo u EU:⁹⁸

- 1) Edukacija i doškolovanje za ojačavanje kompetencija poljoprivrednika na području agromenadžmenta
- 2) Stvaranje mreže povijesno/kulturno/prirodnih turističkih točaka interesantnim turistima
- 3) Poticanje modernizacije putem uvođenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u poslovanje
- 4) Poticanje zapošljavanja žena i mladih u agroturizmu
- 5) Poticanje razvoja ekološke poljoprivrede
- 6) Jačanje suradnje s ministarstvima, agencijama i službama važnim za agroturističko poslovanje
- 7) Korištenje europskih fondova za izvore financiranja poslovnih aktivnosti
- 8) Osmišljavanje marketinškog plana za oglašavanje destinacije turističkim agencijama i turoperatorima
- 9) Nastavak kapitalnih ulaganja u vidikovce, infrastrukturu, tematske turističke rute i kongresne dvorane
- 10) Poticanje privatne inicijative za novim agroturističkim investicijama i sadržajima
- 11) Jačanje projekta izvornosti mandarine

Drugi dio specifičnosti ponude gastronomije ovog kraja je svakako i tradicionalna kuhinja koja obuhvaća specifična jela za ovaj kraj, a najpoznatiji je brudet od jegulja i žaba

⁹⁷ Bjeliš, Ž., Babić, M., Filipović, I., Blažević, T. (2019.) *Analiza i smjernice proizvodnje mandarina u dolini Neretve*. Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež'. Opuzen: Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež' (str.20)

⁹⁸ Ibid. (str.21)

koje nude restorani na području čitave doline, a posebice u predjelu grada Opuzena. Tu se još mogu uvrstiti pohane i pečene žabe, jegulja na ražnju, sušena jegulja na salatu, hobotnica na salatu, rižot od žaba, rižot od sipe i liganja, kuhana liska, liska na lovački, domaći kruh ispod peke, aperitiv od smokava te druga jela od riječnih i morskih riba, rakova i školjaka. Mesnati proizvodi su rijetki ili sporedni, ali značajno je spomenuti pašticađu ili meso sa krumpirima ispod peke.

Kao i svaki mediteranski kraj, dolina Neretve se može podičiti i vinima. U Poglavlju 3.2.2 već se spominju značajna vina okolice poput zlatarice, trnjaka, neretvanskog Chardonnaya, plavca malog i tribidraga, a još se mogu naći pošip, žilavka i drugi. Kao faktori uspjeha enološkog turizma navode se:⁹⁹

- 1) Lijep krajolik
- 2) Veliki broj lokalnih proizvođača
- 3) Kvaliteta autohtonih vina
- 4) Mogućnost kušanja i kupovine vina na kućnom pragu
- 5) Nekoliko vinarija organiziranih i koncipiranih kao turističke atrakcije (izbjegavati svaštarenje i konkurenciju restoranima)
- 6) Osmišljavanje paket-aranžmana koji uključuju posjet vinarijama i/ili OPG-ovima s dobrom vinskom ponudom
- 7) Agresivnija promocija domaćim turističkim agencijama
- 8) Organiziranje lokalnih vinskih događanja

Zanimljiv je slučaj OPG-a Ostojić iz Peračkog blata koji se bavi prvenstveno plasiranjem proizvoda od smokava. Iako se bave smokvama generacijski, ta djelatnost nije uvijek bila primarna za taj kraj te je tek prokopom tunela 1938. godine dobila na značaju.¹⁰⁰ U idućim desetljećima dolazi do postupnog razvoja turizma i povećanja potražnje za smokvom te stvara tradicija uz pomoć modernih i stručnih znanja i tehnologije. Danas taj OPG nudi razne proizvode na bazi smokve; suhu, voćnog smokvenjaka i onog s pikantnim okusom, džem, umak, energetske pločice te druge proizvode koji se izvoze u inozemstvo (posebice u Njemačku, Austriju i azijsko tržište), no ipak se veći dio prodaje preko turizma.¹⁰¹ Tomo Ostojić, trenutni vlasnik OPG-a kaže: „Od samog početka moja poslovna filozofija temelji se

⁹⁹ Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025.* Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.50)

¹⁰⁰ *Smokva Ostojić.* Naša priča. smokva-ostojic.com. Dostupno na: <https://smokva-ostojic.com/hr/smokva/> [25.08.2020.]

¹⁰¹ Ibid.

na tome da moram biti drugačiji od konkurencije. Od proizvoda, sastava, sirovina, pa do dizajna ambalaže, uvijek sam težio tome da sve bude jedinstveno, drugačije, nešto novo i to se pokazalo kao glavni element prosperiteta firme. Nadalje, kroz Program ruralnog razvoja iz tipa operacije 4.2.1. isplaćeno nam je nešto više od 200 tisuća kuna za ulaganje u modernizaciju pogona za preradu smokve odnosno opremanje postojećih objekata. To nam je uvelike povećalo preradbene kapacitete te nam omogućilo novi iskorak u poslovanju.“.¹⁰² Vezano uz turizam dodaje: „Moja je ideja da jedan dio proizvodnog pogona uredimo za prijem gostiju i degustacije naših proizvoda te izravnu maloprodaju.“.¹⁰³ Smokvama je financirao i studentske dane, a danas redovito dobiva poticaje za poljoprivredu. Cilj im je zadržavanje standarda najviše kvalitete uz razvoj novih proizvoda i širenje proizvodnih kapaciteta.¹⁰⁴

U godini 2012. prema dostupnim podacima FINA-e u djelatnostima pružanja usluga smještaja (NKD 55) te pripremanja hrane i pića (NKD 56) bilo je registrirano samo 34 poduzetnika sa ukupnim prihodom od 25.2 milijuna kuna te 1.8% ukupnog prihoda ostvarenog u dolini.¹⁰⁵ Zadnjih godina lokalne vlasti pokušavaju popularizirati domaću kuhinju preko različitih događanja u cijeloj dolini poput Dana jegulje u Opuzenu koji se održavaju od 2013. godine.

4.2.3 Promatranje ptica u Neretvi

Jedan od novih specifičnih oblika turizma koji se preporuča ovom kraju je i promatranje ptica. Od Baćinskih jezera do doline Neretve trenutno je postavljeno nekoliko promatračnica za ptice. To je u svijetu poprilično razvijeni oblik turizma sa nekoliko milijuna registriranih promatrača.¹⁰⁶ Radi se o turistima jače platežne moći, koji su uz to jako ekološki

¹⁰² Ploče Online (2019.) Smokvama financirao studentske dane, danas Tomo Ostojčić izvozi i na azijsko tržište. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/ostalo/smokvama-financirao-studentske-dane-danas-tomo-ostojcic-izvozi-i-na-azijsko-trziste/> [25.08.2020.]

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Smokva Ostojčić. Naša priča. smokva-ostojcic.com. Dostupno na: <https://smokva-ostojcic.com/hr/smokva/> [25.08.2020.]

¹⁰⁵ Bjeliš, Ž., Babić, M., Filipović, I., Blažević, T. (2019.) *Analiza i smjernice proizvodnje mandarina u dolini Neretve*. Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež'. Opuzen: Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež' (str.15)

¹⁰⁶ Soldo, S. (2020.) Neiskorišteni raj za ljubitelje ptica i prirode 'Bird watching' novi je 'mamac' za imućne turiste u dolini Neretve, i to tijekom cijele godine. Dubrovački vijesnik. Dostupno na: <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/zupanija/neretva/neiskoristeni-raj-za-ljubitelje-ptica-i->

osvještani, a nije im problem proći pola svijeta kako bi ostvarili svoj cilj.¹⁰⁷ Dolina Neretve osim što pruža mogućnosti da se vide ptice iz cijelog svijeta, a to se vidi po njihovom prstenovanju, nudi i spomenuti ornitološki muzej u Metkoviću. Zbog navedenih činjenica očekuje se da će promatranje ptica (*eng. bird watching*) i fotosafari postati budućnost turizma doline koja ne može konkurirati samo plažama i 3S modelu.¹⁰⁸

Turistički djelatnik Pavo Jerković za navedene turiste kaže: „Inozemnim posjetiteljima je najveće zadovoljstvo biti u prirodi na otvorenom. Promatranje ptica novost je u ovdašnjoj turističkoj ponudi.“ te nastavlja o istima: „Gost uzme dvogled i promatra ptice na čeki i po nekoliko sati. Tu mu se organizira ručak i to je za njih nezaboravan doživljaj. Također gosti vole loviti i ribu. Kad uhvate ploticu, peškelja ili soma odmah ga skuhamo na brudet.“¹⁰⁹

Od svih mjesta u dolini u ovome prednjači općina Zažablje koja želi da se proglasi posebni ornitološki rezervat na jezeru Kutu.¹¹⁰ Time bi dobila izravan poticaj za razvoj specifičnih oblika turizma i očuvanje ovog područja. Kao glavne izazove vide informiranje lokalnog stanovništva s objašnjenjem trenutne situacije kako bi se ljudi prilagodili i živjeli u skladu s prirodom.¹¹¹ Glavnu turističku ponudu na području svih predloženih rezervata u dolini vide u foto-safariju u tradicionalnoj lađi, sportskom ribolovu, ronjenju, kajakaštvu, promatranju ptica, biciklizmu i pješaćenju.¹¹²

4.3 Potencijal Jezera

„Jezero“ je kolektivni naziv za dio općine Ploče koji obuhvaća Zabiokovske krške planine (isključivši prostor Baćine) te dio većeg Vrgorskog polja. Razlog takvog imena leži u činjenici da je na tom području nekoć bilo jezero (do 1938. godine). U taj dio spada 7 od 9 mjesnih odbora grada Ploča, a to su redom: Crpala-Spilice-Gnječi, Plina jezero, Staševica te iz povijesnih razloga Banja, Peračko blato, Stablina i Šarić Struga. Administrativno taj kraj obuhvaća najveći dio grada Ploča i relativno je slabo naseljen, a turizam je nerazvijen ili čak

[prirode-bird-watching-novi-je-mamac-za-imucne-turiste-u-dolini-neretve-i-to-tijekom-cijele-godine-1036431](#)
[25.08.2020.]

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

nepostojeći. Potencijal se može naći u cikloturizmu sličnom onom vezanom uz Biokovsko područje Splitsko-dalmatinske županije, sakralnom turizmu (zbog velikog broja starih crkvi, stećaka i dr.) te ruralnom turizmu koji bi se mogao i jako dobro vezati uz lovački turizam.

Godine 2020. grad Ploče i Vrgorac su napravili prijedlog projektnog udruživanja radi unaprijeđenja turističke ponude polja Jezero. Ciljevi tog projektnog planiranja bi bili:¹¹³

- 1) Identificiranje i valorizacija turističkih potencijala destinacije
- 2) Kreiranje turističke ponude na definiranim potencijalima
- 3) Poticanje i povećanje OPG-ova, gospodarstvenika i pojedinaca na uključivanje u turističku ponudu i kreiranje sadržaja
- 4) Povećanje ugostiteljskih kapaciteta
- 5) Poboljšanje kvalitetne turističke ponude
- 6) Unaprijeđenje kvalitete sadržaja
- 7) Turizam u funkciji ruralnog razvoja
- 8) Poboljšanje životnog standarda
- 9) Usklađenost razvoja turizma s poljoprivrednim i ostalim djelatnostima na području Vrgorskog polja (polja Jezero)
- 10) Sustavno podizanje znanja i razvoj turističke i ekološke svijesti

Tabela 4 Aktivnosti i trošak projektnog udruživanja polje Jezero

AKTIVNOSTI	VREMENSKI PERIOD	GODIŠNJI OKVIRNI TROŠAK
Studijska putovanja (do 5 sudionika)	Jednom u dvije godine	50.000,00 kn
Poticanje obnove starih zanata	Nekoliko radionica godišnje	20.000,00 kn
Eno-gastro radionice	Dva puta godišnje	30.000,00 kn
Radionice za poljoprivredne proizvođače (OPG-ove)	Dva puta godišnje	30.000,00 kn
Fond jedinica lokalne samouprave za OPG-ove	-	200.000,00 kn

¹¹³ Vrgorsko polje – destinacija polje Jezero (2020.) Nepregledni vinogradi i voćnjaci krase vizure obrađenog plodnog polja iz kojeg izvire savršeni sklad prirode i rada težačkih ruku (str.3)

Manifestacije	Jednom godišnje	100.000,00 kn
Zelene akcije za očuvanje i zaštitu polja	-	Financiranje putem javnih natječaja
Razvoj cikloturističke destinacije	-	500.000,00 kn
Održavanje posjetiteljske infrastrukture	-	50.000,00 kn
Marketinške aktivnosti	-	150.000,00 kn

Izvor: prijedlog projektnog udruživanja polje Jezero

U tabeli 4 se mogu vidjeti predložene aktivnosti koje se planiraju uvesti u slučaju da se izvrši projekt polje Jezero. Kao što se vidi, službene vlasti raspravljaju o uvođenju tercijalne djelatnosti, odnosno specifičnih oblika turizma u ovaj kraj s jakim naglaskom na ruralni turizam na koji se pak veže gastronomija i enologija, a također su prepoznate i vrijednosti lokalnih (najčešće crkvenih) događaja vezanih uz narodne običaje. Ipak, kao najveći financijski izdatak se navodi ulaganje u razvoj cikloturizma koji bi bio „moderna“ osnovica razvoja cijelog kraja, a uz to lokalne vlasti su prepoznale i nužnost zadržavanja lokalnog stanovništva u svom rodnom kraju preko intezivnog plana razvoja OPG-ova i radionica starih zanata. Sve bi to popratili izdašni marketinški fondovi kako bi se pristupilo turističkim agencijama i turoperatorima koji bi dalje promovirali ovaj kraj kao lokalnu turističku destinaciju.

4.3.1 Cikloturizam i planinarenje

Zbog svoje velike i slabo nastanjene površine, cikloturizam (konkretnije gravel biciklizam – vrsta biciklizma specijalizirana za makadamske puteve) se ukazuje kao dobra prilika za ovaj kraj. Mješavina planina i ravnice omogućuju više oblika biciklističkih staza koje bi posjetitelj mogao odabrati sukladno svojim preferencijama. Procjenjuje se da će u Europi kroz idućih 10 godina bicikl kao glavno prijevozno sredstvo porasti za 10%.¹¹⁴ Glavni motivi biciklističkih turista su težnja za zdravim životom i boravkom u prirodi, ali i rekreacija mentalna relaksacija i težnja za novim izazovima. Često se traže rute koje su bez ili sa rijetkim prometom.

¹¹⁴ Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025.* Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.45)

U planu razvoja turizma klastera Neretva kao faktori uspjeha se navode:¹¹⁵

- 1) Usmjeravanje razvoja na manje rute za rekreativce (od 15 do 20 km)
- 2) Osiguravanje staza/ruta bez prometa
- 3) Tematizacija staza/ruta
- 4) Opremanje staza/ruta popratnim atrakcijama (npr. vidikovci i odmorišta) te uslugama (npr. okrijepa i servisi)
- 5) Dostupnost informacija
- 6) Snažniji marketing vezan uz cikloturistički sadržaj

Prvi korak prema ostvarivanju tog cilja razvoja došao je 2019. godine kada su grad Ploče i Vrgorac te općina Pojezerje pokrenuli projekt brandiranja polja Jezero usmjerenog na razvoj cikloturističke ponude. Projekt je pokrenut pod privatnom inicijativom poduzeća Spot d.o.o. te bi trebao rezultirati osmišljavanjem, trasiranjem i označavanjem cikloturističkih ruta na postojećim lokalnim putovima i nerazvrstanim makadamskim cestama.¹¹⁶

Sličan primjer razvijanja cikloturizma se može naći i u susjednoj Splitsko-dalmatinskoj županiji gdje se zbilja suradnja Makarske rivijere, Imotskog i Vrgorca da zajedno aktivno rade na promociji ovog oblika turizma.¹¹⁷ Utrka koja se zove „CRO race“ je imala start u Osijeku i završetak treći dan u Makarskoj i na Biokovu, a organizator je kao i u Jezeru, poduzeće Spot d.o.o.¹¹⁸ Njen direktor Karlo Kučan izjavljuje: „Trenutačno provjeravamo stanje postojećih staza i trasiramo nove. Nakon što utvrdimo zahtjevnost rute, idemo prema različitim interesima. Naravno, definira se način pripreme rute, njezino opremanje, servisi i ostale usluge. Imamo i edukaciju gospodarstvenika koje upoznajemo sa specifičnostima gostiju, kao s lokalnim upravama koje educiramo o načinima održavanja rute.“¹¹⁹

Što se tiče planinarenja, u Pločama djeluje HPD Grabovica, planinarsko društvo prvi put osnovano 1981. godine, a ponovno registrirano 2013. godine.¹²⁰ Godine 2015. ima preko 50 aktivnih članova te značajan broj izleta po raznim vrhovima Hrvatske, Bosne i

¹¹⁵ Ibid. (str.46)

¹¹⁶ Hrturizam.hr (2019.) Ploče, Pojezerje i Vrgorac potpisali sporazum: polje Jezero kao mikro-cikloturistička destinacija Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/ploce-pojezerje-i-vrgorac-potpisali-sporazum-polje-jezero-kao-mikro-cikloturisticka-destinacija/> [25.08.2020.]

¹¹⁷ Justament, D. (2019.) Makarska rivijera, Imotski i Vrgorac zajedno rade na promociji cikloturizma. Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/makarska-rivijera-imotski-i-vrgorac-zajedno-rade-na-promociji-cikloturizma/> [25.08.2020.]

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Facebook. HPD Grabovica Ploče. Facebook. Dostupno na: https://hr.facebook.com/pg/Hpd.Grabovica/about/?ref=page_internal [25.08.2020.]

Hercegovine i Crne Gore, a iste godine je organizirana prva planinarska škola.¹²¹ To društvo je zaduženo za markiranje i održavanje lokalnih planinarskih ruta. Prema Planu razvoja turizma klastera Neretva, kako bi pješaćenje/planinarenje/trekking zaživjelo na turističkoj karti nužna je prisutnost sljedećih faktora:¹²²

- 1) Osiguranje kraćih i dužih pješaćkih staza s vidikovcima i odmorištima za potrebe osoba različite fizičke spreme
- 2) Precizne i tržišno dostupne planinarske karte
- 3) Pristupačnost s glavnih prometnih pravaca
- 4) Dobra signalizacija/interpretacija
- 5) Osigurati sljedeće sadržaje: sadržaje za piknike, roštilje, nužnike, pristup osobama s posebnim potrebama, skloništa, vidikovce i dr.
- 6) Promocija pomoću brošura, vodiča, interneta s naglaskom na doživljaj boravka u netaknutom prirodnom okruženju

4.3.2 Sakralni turizam

Logičan nastavak na prethodno poglavlje je sakralni turizam. Postoji potencijal da se spoje planirane biciklističke i planinarske rute sa tematikom ovog poglavlja. Kao najstarije naseljen kraj, Jezero je „išarano“ s najstarijim funkcionalnim crkvama u gradu Pločama, a uz to se mogu naći i puno stariji tumuli (gomile) i stećci. S obzirom da se povijesno u blizini nalazio antički grad Naron (današnji Vid kraj Metkovića), ovi lokaliteti su ostali u sjeni giganta iz susjedstva.

Tumuli ili gomile su grobovi starih Ilira koji su obitavali na ovim područjima prije i za vrijeme Rimskog carstva. Najčešći način njihove gradnje u ovom kraju je nabacivanje kamena na hrpu ispod koje je pohranjen jedan ili više pokojnika. Na teritoriju Jezera mogu se naći na nekoliko mjesta, obično na osami ili u grupacijama po dva ili tri, te su vrlo slabo istraženi.¹²³ Najznačajnije istraživanje tumula bilo je zapravo čišćenje terena za izvođenje građevinskih radova na autocesti Zagreb-Split-Ploče, kada je za te potrebe nekoliko njih moralo biti

¹²¹ Ibid.

¹²² Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025.* Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.47)

¹²³ Autorova istraživanja.

srušeno na lokaciji Grebine, Crnoča. Pozvani su arheolozi iz Zadra koji su prilikom iskopavanja pronašli kosti od nekoliko tijela, nakit i oružje.¹²⁴

Stećci su srednjovjekovni nadgrobni spomenici koje su radili slavni kršćanske vjeroispovjesti. Oni su najčešće pravokutne kamene ploče u koje su urezani vjerski ili svjetovni simboli. Na području grada Ploča mogu se naći na lokaciji Grebine, Crnoča te datiraju u 14. i 15. stoljeće.¹²⁵ Na toj lokaciji se nalazi 20 sanduka i 15 ploča.¹²⁶ Četiri stećka su ukrašena (križevima, osmerokrakim zvijezdama, tordiranom užadi i polumjesecom), a utvrđeno je postojanje najmanje 64 grobna mjesta.¹²⁷ Druge lokacije ovih spomenika nalaze se u neposrednoj blizini – u općinama Pojezerje i Kula Norinska te uz još jedno nalazište u općini Slivno čine ukupni broj od 48 lokaliteta u cijelom neretvanskom djelu Dubrovačko-neretvanske županije.¹²⁸

Od katoličkih crkava u ovom kraju mogu se navesti: crkva Sv. Jure iz 1773. godine, crkva Sv. Ante Pasika prvi put spomenuta 1765. godine, crkva Svih Svetih napravljena na ostacima starije kapelice posvećene Sv. Ivanu, crkva Sv. Ivana iz 1733. godine i crkva Velike Gospe iz 18. stoljeća.¹²⁹ Značajno je napomenuti da lokalni stanovnici slave svece ovisno o crkvi koju pohađaju te na dan sveca crkve obično naprave manje ili veće proslave koje se znaju pretvoriti u javne događaje i okupljanja što se isto može iskoristiti kao način zadržavanja posjetitelja ovog kraja.

Kako bi se ovi lokaliteti mogli bolje iskoristiti navesti će se smjernice Plana razvoja turizma klastera Neretva koje bi im trebale omogućiti turističko valoriziranje:¹³⁰

- 1) Uređeni prilazi i prostor za parkiranje
- 2) Kvalitetna turistička signalizacija
- 3) Promotivni/info pamflet
- 4) Interpretacijske pločice
- 5) Ugostiteljski sadržaji i suvenirnica
- 6) Interpretacija prilagođena raznim potrošačkim segmentima
- 7) Povezivanje prostorno disperziranih kulturnih atrakcija tematskom rutom

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ *Stazama stećaka Neretva*. DUNEA Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije (str.18)

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid. (str.10)

¹²⁹ *Explore Ploče – Sacral Heritage*. Turistička zajednica grada Ploča

¹³⁰ Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025*. Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.48)

8) Povezivanje tematskih kulturnih ruta s komercijalnim turističkim sadržajima kako bi se posjetiteljima osigurao komfor, a turističkom sektoru ekonomski probitak

4.3.3 Ruralni i lovni turizam

Ruralni turizam se već djelomično obrađivao u temi 4.1.2, a ovdje će se poglavlje najviše bazirati na potencijal lovnog turizma. Treba spomenuti snažne enoturističke mogućnosti jer je ovo najveće hrvatsko vinogorje.¹³¹ Na ovom teritoriju već djeluju lovci pojedinci te po čitavom polju postoje lovačke čeke. Kako je ovaj kraj rubni dio Biokovskog područja tu nema prostora za veće i opasnije životinje (npr. medvjed), ali opet ima dovoljno životinjskih vrsta i njihovih populacija za rekreativan lov i posebice lovce početnike. Vrste koje se najčešće mogu naći na metama lokalnih lovaca su divlje svinje, kune, zečevi i mufloni.

Najčešći turisti-lovci u Hrvatskoj su obično iz Italije, Austrije i Njemačke. Prva navedena ima oko 1 milijun registriranih lovaca, druga oko 110 tisuća i treća 300 tisuća.¹³² Procjene govore da oko 20-30% lovaca sudjeluje u lovom motiviranim turističkim putovanjima.¹³³ Republiku Hrvatsku godišnje posjeti oko 10 tisuća lovaca motiviranih tom aktivnošću te je prosječna potrošnja jednog od njih oko 1200 eura.¹³⁴ Karakteristike takvog tipa posjetitelja je da puno troše te im je bitna vrijednost za novac, a uživaju u aktivnostima poput promatranja prirode, odmora, međusobnog druženja i smještaja u seoskim domaćinstvima.¹³⁵ Prilikom odabira destinacije bitne su im vrste dostupne divljači, atraktivnost okoliša i vjerojatnost za uspješan lov.¹³⁶

Faktori uspjeha proizvoda su:¹³⁷

- 1) Ciljani marketing u specijaliziranim časopisima i web-portalima
- 2) Razvoj paket aranžmana koji uključuju cjelovitu uslugu – vodiči, razne opcije smještaja, catering i osvježenje, iznajmljivanje oružja

¹³¹ Dalmacija Danas (2019.) Zeleni dijamant *Jeste li znali da se najveće hrvatsko vinogorje nalazi u Dalmaciji?*. Dostupno na: <https://www.dalmacijadanas.hr/zeleni-dijamant-jeste-li-znali-da-se-najvece-hrvatsko-vinogorje-nalazi-u-dalmaciji/> [25.08.2020.]

¹³² Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025.* Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam (str.50)

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid. (str.51)

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

- 3) Prilagođavanje proizvoda širokom rasponu lovaca – od onih koji putuju isključivo motivirani lovom do onih koji žele kombinirati lov s obiteljskim putovanjem
- 4) Diversifikacija proizvoda prema ekoturizmu, fotosafariju i organiziranim edukacijskim turama za mlađe dobne skupine (promatranje vrsta divljači u prirodnom staništu)

4.4. Planovi za marinu za nautički turizam

U novoj turističkoj budućnosti klastera Neretva sam grad Ploče bi trebao zauzeti sebi svojstvenu funkciju – nautičku. Kako je grad nastao zbog luke u neposrednoj blizini iste postavljeni su sistemi za izbacivanje nakupljenog pijeska kojeg donosi rijeka te su pomorski putovi prema otvorenom moru plovni i redovno ih koriste trgovačko-teretni brodovi iz cijelog svijeta. Imajući na umu tu činjenicu te informaciju da je more u Pločanskom zaljevu dovoljno zaštićeno od jakih vjetrova i dovoljno duboko, prirodno se nameće potencijal za razvoj privatnog nautičkog sektora. Dodatni motivi ovog projekta su: male razlike plime i oseke, iznimna prometna povezanost grada, blizina atraktivnih charter destinacija (Pelješac, Korčula, Brač, Hvar) te nedostatak nautičkog turizma na relaciji Split-Dubrovnik¹³⁸. Dubrovačko-neretvanska županija ima najmanji broj pristaništa, najmanji broj smještaja za plovila i najmanju površinu akvatorija od svih županija u priobalnoj Hrvatskoj¹³⁹. Znamenitost ove lokacije prepoznali su i razvojni planovi na nekoliko administrativnih razina.

Prve vijesti o izgradnji marine u Pločama mogli su se čuti 2013. godine sa predloženom lokacijom „Pod cestom“.¹⁴⁰ Do 2013. godine bilo kakvi građevinski zahvati na tom području su bili onemogućeni zbog vlasništva nad glavnom zemljišta koje je pripadalo Oružanim snagama Republike Hrvatske, a djelomično se nalazilo i u privatnom vlasništvu. Kako je broj vojnika stacioniranih u Pločama s godinama padao, tako je i vojska prepuštala sve više zemljišnih čestica na upravljanje gradu te tako i lokalitet pogodan za izgradnju marine za nautički turizam.

¹³⁸ Ploče Online (208.) Luka nautičkog turizma – Marina Ploče na službenim stranicama Europske komisije. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/politika/luka-nautickog-turizma-marina-ploce-na-sluzbenim-stranicama-europske-komisije/> [25.08.2020.]

¹³⁹ Madžar, J. (2016.) *Nautički turizam*. Završni rad. Šibenik: Veleučilište u Šibeniku (str.21-22)

¹⁴⁰ Ploče Online (208.) Luka nautičkog turizma – Marina Ploče na službenim stranicama Europske komisije. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/politika/luka-nautickog-turizma-marina-ploce-na-sluzbenim-stranicama-europske-komisije/> [25.08.2020.]

Predviđena lokacija se nalazi na 700 metara dugom obalnom pojasu, otprilike 400 metara od centra grada.¹⁴¹ Izmjenama i dopunama prostornog plana grada Ploča 2017. godine određene su glavne karakteriste potencijalno buduće marine:¹⁴²

- 1) ukupni obuhvat projekta je 9.33 ha, od čega je kopneni dio 1.34 ha, a akvatorij 7.99 ha
- 2) Dozvoljene su i druge varijante rješenja luke nautičkog turizma pod uvjetom da su u skladu s prostornim planom lokacije *Pod cestom*, rezultatima studije utjecaja na okoliš i maritimne studije
- 3) Dozvoljena je rekonstrukcija i prenamjena postojećih objekata u sve sadržaje potrebne za rad luke nautičkog turizma

Prema postojećem Idejnom rješenju postoje dvije varijante razvoja ovog projekta:¹⁴³

- 1) Prva varijanta uključuje izgradnju 282 veza, parking za 101 automobil, suhe vezove, izvlačilište – travel lift kao i rekonstrukciju postojećih objekata (na lokaciji je ranije bila tehnička radionica i na njoj se nalazilo nekoliko objekata koji se trenutačno ne koriste) u restoran, recepciju, dućane i skladišni prostor.
- 2) Druga varijanta je proširena verzija prve varijante u kojoj je, uz objekte izgrađene u prvom dijelu, predviđena puna komercijalizacija područja i izgradnja hotela sa 140 kreveta, dodatni vezovi (do ukupno 400) te objekt sa dućanima i skladišnim prostorom kao i garaža s 240 parkirnih mjesta.

Zemljišne čestice za prvu varijantu se nalaze u vlasništvu grada Ploča (9076 m²), a drugi dio se smatra pomorskim dobrom (16784 m²), dok za drugu varijantu treba uložiti dodatni napor u sređivanje imovinsko-pravnih odnosa sa privatnim vlasnicima.¹⁴⁴

S obzirom da se za oblik financiranja zahtjeva privatni investitor, grad Ploče je spreman dati koncesiju na pomorsko dobro nakon izbora najboljeg ponuđača na javnom natječaju. Za prvu varijantu procijenjeni troškovi iznose 6 milijuna eura, a drugu 15.5 milijuna eura.¹⁴⁵ Koraci potencijalnih investitora bi bili sljedeći:¹⁴⁶

- 1) Ishođenje ovlaštenja od Ministarstva mora, prometa i infrastrukture / Vlade RH za pokretanje postupka ishođenja lokacijske dozvole

¹⁴¹ *Marina Ploče, Ploče* (2017.) Grad Ploče. Agencija za investicije i konkurentnost. Dostupno na: <http://investcroatia.gov.hr/wp-content/uploads/2017/07/Marina-Ploce-srpanj-2017.pdf> [25.08.2020.]

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ *Ploče Online* (208.) Luka nautičkog turizma – Marina Ploče na službenim stranicama Europske komisije. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/politika/luka-nautickog-turizma-marina-ploce-na-sluzbenim-stranicama-europske-komisije/> [25.08.2020.]

- 2) Izrada idejnog projekta i ishođenje lokacijske dozvole
- 3) Objava javnog poziva Vlade RH za ishođenje koncesije na pomorskom dobru
- 4) Odluka o dodjeli koncesije
- 5) Izrada glavnog projekta za ishođenje građevinske dozvole
- 6) Izvedba projekta
- 7) Uporabna dozvola

Razvijenost nautičkog turizma u svijetu se mjeri odnosom broja stanovnika po jednom plovilu te je godišnja stopa rasta broja plovila nautičkog turizma oko 10%.¹⁴⁷ Plovila se kategoriziraju na tri skupine: mala plovila (do 5 metara), velika plovila (od 5 do 15 metara) i plovila preko 15 metara tzv. mega jahte koje imaju drugačije mjere i zakonike.¹⁴⁸ Nautičare koji borave na Mediteranu se može svrstati u četiri skupine:¹⁴⁹

- 1) Nautičari-vlasnici plovila, čija su plovila stacionirana na Mediteranu tijekom čitave godine
- 2) Nautičari-vlasnici plovila, čija su plovila stacionirana u njihovu mjestu boravka, a prilikom odlaska na odmor prevoze ih do Mediterana trailerima ili kamionima
- 3) Nautičari koji za vrijeme turističkog boravka na Mediteranu uzimaju u charter tuđa plovila
- 4) Nautičari (turisti) na kružnim putovanjima

Kao grad s potencijalnom marinom za nautički promet, Ploče se moraju fokusirati najviše na skupine nautičara pod stavkama 1 i 3 što bi omogućilo ostvarivanje konstantnih prihoda i nudilo posao lokalnom stanovništvu kroz čitavu godinu. Treba dodati i činjenicu da je najčešća duljina boravka turista u unajmljenom charter plovilu između dva i tri tjedna.¹⁵⁰

Faktori po kojima će vlasnik plovila odabrati mjesto ploidbe ovise o činiteljima poput razvijenosti infrastrukture (posebice cestovnog prometa), zakonske regulative zemlje domaćina, političkih prilika, sigurnosti vezova, kvalitete, cijena nautičko-servisnih usluga, mogućnost servisiranja i popravka plovila i dr.¹⁵¹ Uzimajući to u obzir najveći stupanj korištenja vezova u Mediteranskim zemljama imaju Italija (40%) i Hrvatska (29%), a najlošije rezultate zauzimaju Grčka (7%) i Francuska (4%).¹⁵²

¹⁴⁷ Madžar, J. (2016.) *Nautički turizam*. Završni rad. Šibenik: Veleučilište u Šibeniku (str.10)

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid. (str.14-15)

¹⁵⁰ Ibid. (str.15)

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

4.5 Povijesni ostaci Ploča i okolice

Od nekih značajnih crkvi u kraju koje nisu spomenute, tu postoji još crkva sv. Jure u Baćini iz 1872. godine, crkva sv. Trojstva iz 1870. godine i crkva sv. Nikole biskupa iz 1907. godine, crkva sv. Antuna u Kominu iz 1924. godine. Od svih njih najznačajnija je crkva Sv. Luke u Baćini koja se prvi put spominje u 14. stoljeću.¹⁵³ Danas je jednobrodna građevina s četvrtastom apsidom i zvonikom uzdignutim nad zapadnim pročeljem.¹⁵⁴ Unutrašnjost ima gotički svod i iz tog doba potječu ostatci srednjovjekovnog groblja od kojeg je sačuvano nekoliko nadgrobnih ploča te je takav izgled dobila u 17. stoljeću.¹⁵⁵

U području Jezera su u srednjem vijeku stolovale i plemićke obitelji Vladimirovići i Grupkovići (današnji Puljani).¹⁵⁶ Fra Luka Vladimirović (1718.-1788.) je bio jedan od prvih neretvanskih povjesničara, a franjevci Grupkovići su poznati kao prosvjetitelji u Metkoviću i cijeloj Neretvi.¹⁵⁷ Danas se mogu naći njihove utvrde (posebice ona na Obličevcu) koje bi mogle poslužiti kao turistički lokalitet.

U 2. svjetskom ratu teritorij grada je bio okupiran od strane talijanskih snaga. One su prepoznale važnu stratešku lokaciju grada te napravili brojne vojarne i bunkere rasute u okolici grada. U 2020. godini se priprema projekt izdavanja brošura sa popisanim objektima iz tog perioda koji će pomoći posjetiteljima željnim znanja napraviti obilazak.¹⁵⁸

Od spomenika novijeg datuma postoji Spomen-park Revolucije u kojem je na kamenim gromadama urezano 695 imena poginulih partizanskih boraca i žrtava fašizma iz lokalnog kraja.¹⁵⁹ U centru grada postoji i spomenik braniteljima u domovinskom ratu.¹⁶⁰

¹⁵³ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.16)

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Autorova istraživanja.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

5 Potencijal za multidestinacijski model izleta

Zbog modernog načina putovanja turisti posjećuju veći broj destinacija. Stoga se takve vrste destinacija prema prostornom obuhvatu svrstavaju u multidestinacijski model putovanja. To je vrsta putovanja organizirana po načelu povezivanja većeg broja mikrodestinacija. Pet je vrsta na koje se dijele destinacije ovom tipologijom:

- 1) A1 – putovanje u jednu destinaciju
- 2) A2 – lančano putovanje: posjet nizu destinacija na putovanju, ali bez glavne žarišne destinacije
- 3) A3 – osnovna destinacija za posjet drugima u radiusu
- 4) A4 – kružno putovanje sa žarišnom (središnjom) destinacijom
- 5) A5 – regionalno kružno putovanje: posjet nizu destinacija u regiji

Razlog navođenju ovog modela leži u tome da, iako bi Ploče mogle privlačiti veću količinu turističkog prometa, ne mogu nuditi toliko zanimljivosti i aktivnosti modernom „brzom“ čovjeku kao mjesta poput Dubrovnika ili Splita. Stoga, jedan od aspekata mogućeg turističkog razvoja ovog grada se krije upravo u činjenici dobre geografske i klimatske lokacije na mapi.

Zanimljiv primjer koji bi mogao potkrijepiti ovu teoriju multidestinacijskog putovanja je „otkriven“ 2012. godine od strane novinara Slobodne Dalmacije koji su ispitivali slučajne prolaznike naletjeli na dvoje turista iz Beograda. Oni kažu: „Na poslovnom smo putovanju, a želeli bismo se provesti u Dubrovniku, a kako znam da u ovom periodu nigdje nema slobodnih soba, računali smo, proći ćemo i jeftino i dobro u Pločama. Ne marim šta se ovde ne možete kupati. Odete li malo levo ili desno, i mora i plaža koliko ti srce hoće.“¹⁶¹

¹⁶¹ *Slobodna Dalmacija* (2012.) Grad na moru bez turizma sa šporkim morem, ali dobrim okruženjem. Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/grad-na-moru-bez-turizma-sa-sporkim-morem-ali-dobrim-okruzenjem-176137> [25.08.2020.]

5.1 Infrastruktura grada i okolice

Za razvoj multidestinacijskog tipa putovanja od krucijalne je važnosti snažno razvijena infrastruktura. S obzirom da je smisao cijelog modela aktivan turistički odmor, turisti ovog tipa trebaju imati pristup javnim uslugama poput razvijenog prvenstveno cestovnog prometa, a i privatnim poput rent-a-cara.

Postoji nekoliko značajnih cestovnih veza za grad, a najstarija od njih je Jadranska magistrala izgrađena 1960-ih godina. Godinama je to bila najznačajnija ruta povezivanja s ostatkom Hrvatske iako je sam grad u bivšoj državi imao puno značajnije veze sa svojim zaleđem (Mostar, Sarajevo itd.). Prije izgradnje autoceste Zagreb-Ploče to je bila glavna ruta za većinu turističkih kretanja prema Dubrovniku i ostatku juga Hrvatske, ali i danas služi za mnoge slučajne ili namjerne prolaznike koji se žele voziti alternativnom rutom prema jugu. Zanimljivo je spomenuti i staru „Napoleonovu cestu“ koja je imala približno sličnu rutu preko Makarske rivijere na teritorij Jezera potom dalje za Metković. Ta cesta je danas relativno prohodna, ali stoji zapuštena. Ona slijedi nenastanjenu obalu te rubove brdskog teritorija u unutrašnjosti te se mogućnost pretvaranja iste u biciklističku ili pješačku rutu do sada nigdje ne spominje.

Najznačajnija cesta danas je autocesta A1 koja povezuje Zagreb i Split, a njen odvojak se nastavlja do Ploča (cesta D8), odnosno naplatnih kućica Karamatići i čvora Čeveljuša. Dio je to veće međunarodne Jadransko-jonske rute čija je izgradnja tek u povojima. Cesta D8 izgrađena je 2013. godine, a otvorio ju je tadašnji ministar pomorstva, prometa i infrastrukture Siniša Hajdaš Dončić te je tada uzrokovala prosvjede lokalnog stanovništva koji su zahtjevali igradnju priključne ceste na brzu cestu te zapošljavanje lokalnog stanovništva.¹⁶² Dionice ceste na trasi Vrgorac-Karamatići su iznosile 1.7 milijardi kuna te se smatraju opravdanima zbog široke namjene korištenja, ali prvenstveno turističkih tokova prema Dubrovniku.¹⁶³

Vežano uz tu izjavu i trenutna bi izgradnja Pelješkog mosta trebala potaknuti razvoj cijele regije. Ideja je došla 1998. od strane bivšeg predsjednika Sabora Luke Bebića, a njeno

¹⁶² Hina (2013.) Otvorena dionica autoceste Vrgorac – čvor Ploče - Karamatići. Novi list. Dostupno na: <https://www.novilist.hr/vijesti/hrvatska/otvorena-dionica-autoceste-vrgorac-cvor-ploce-karamatici/> [25.08.2020.]

¹⁶³ Ibid.

ostvarenje je započelo tek 2020. godine.¹⁶⁴ Zanimljiva je činjenica da su lokalni stanovnici 2012. godine napravili pontonski most kao znak podrške za početak projekta.¹⁶⁵ Most bi trebao biti dugačak 2.4 kilometra, a sa popratnim cestama dionica bi iznosila 32 kilometra.¹⁶⁶ Vrijednost tog mosta za širi neretvanski kraj i Pelješac se može ogledati u izjavi trenutnog načelnika općine Slivno: „Mislim da će jednodnevni izleti oživjeti u dolini Neretve zbog gostiju iz Dubrovnika i drugih djelova u koje gosti dolaze avionima i kruzerima.“¹⁶⁷ Ako bi se obistinila ova tvrdnja može se očekivati i reciprocitet, odnosno povećanje turizma u dolini Neretve koji bi na jednodnevne izlete odlazili u smjeru Pelješca, Stona i Dubrovnika. Pelješki most bi trebao biti gotov najkasnije do 2022. godine, a cijeli projekt povezivanja južne Dalmacije ima rok do 2023. godine.¹⁶⁸ Treba napomenuti i slučaj spornih pitanja teritorijalnih voda koje je pokrenula Bosna i Hercegovina prilikom početka izgradnje mosta, a koji su sada „zaboravljeni“. Najveći minus izgradnji Pelješkog mosta za Ploče je pad značaja Pločanske putničke luke i njene trajektne linije Ploče – Trpanj (Pelješac), koja je do sada bila značajna kako zbog turizma, tako i zbog mogućnosti neprelaženja granice kod Neuma (BiH).

Valja napomenuti i nedovršeni projekt za Luku Ploče, značajan za međunarodne razmjere. To je tzv. trasa Vc (pet c) koja bi trebala ići gradovima Ploče, Metković, Sarajevo (BiH), Osijek, Budimpešta (H), a služila bi za potrebe luke. Iako cesta nije dovršena zbog lošeg financijskog stanja Bosne i Hercegovine, u luci su već izgrađeni novi objekti: terminal za rasute terete, novi kontejnerski terminal, terminal za tekuće terete i izdvojena je koncesija za ukapljeni naftni plin.¹⁶⁹ Iako ta ruta nije direktno vezana uz turizam, omogućila bi alternativne načine dolaska iz emitivnih turističkih tržišta na jug Hrvatske, kao npr. iz Mađarske čiji su stanovnici 2019. godine činili 5.66% turističkih noćenja u gradu Pločama.¹⁷⁰ Drugi dio trase Vc je plan modernizacije pruge Ploče – Metković – Sarajevo (BiH) – Osijek –

¹⁶⁴ Kaštelan, I. (2020.) Radovi na Pelješkom mostu u punom jeku, sve budno nadzire i bivši šef Sabora: „Uživam u tome, gledam sve operacije odavde“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kako-tijekom-epidemije-napreduje-izgradnja-peljeskog-mosta---615827.html> [25.08.2020.]

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Klaić Saulačić, P. (2019.) Uskoro kreće gradnja cesta za Pelješki most, građani jedva dočekali: „Čekali smo do sad, tri dana ćemo još izdržati“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-dnevniku-nove-tv-pogledajte-kako-ce-izgledati-pristupne-cesta-za-peljeski-most---584371.html> [25.08.2020.]

¹⁶⁷ Kaštelan, I. (2020.) Radovi na Pelješkom mostu u punom jeku, sve budno nadzire i bivši šef Sabora: „Uživam u tome, gledam sve operacije odavde“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kako-tijekom-epidemije-napreduje-izgradnja-peljeskog-mosta---615827.html> [25.08.2020.]

¹⁶⁸ Klaić Saulačić, P. (2019.) Uskoro kreće gradnja cesta za Pelješki most, građani jedva dočekali: „Čekali smo do sad, tri dana ćemo još izdržati“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-dnevniku-nove-tv-pogledajte-kako-ce-izgledati-pristupne-cesta-za-peljeski-most---584371.html> [25.08.2020.]

¹⁶⁹ *Dubrovačko-neretvanska županija*. Infrastruktura: Pomorski prometni sustav. Županija Dubrovačko neretvanska. Dostupno na: <http://www.edubrovnik.org/infrastruktura/> [25.08.2020.]

¹⁷⁰ Turistička zajednica grada Ploča – *Statistika 2019*. (2020.)

Budimpešta (H). Dio je to stare željezničke rute koja više ne vozi, a kroz 20. stoljeće je bila značajna za prijevoz putnika i robe, no njena je obnova planirana poslije 2020. godine.¹⁷¹ Također postoji plan o brznoj transjadranskoj željeznici preko koje bi se povezivala Mala Azija i Zapadna Europa.¹⁷²

U Pločama postoji i zračna luka od godine 1999. te služi najviše kao pomoćna luka kako bi se kanaderi za gašenje požara tokom ljeta mogli opskrbljivati gorivom i vodom. Dubrovačko-neretvanska županija trenutno razmatra mogućnosti njenog premještanja na novu lokaciju u dolini Neretve.¹⁷³

5.2 Suradnja s drugim gradovima i općinama

Čitava dolina Neretve ima 35672 stanovnika, sa najvećim gradovima Metkovićem, Opuzenom i Pločama.¹⁷⁴ S obzirom na primjere bliže okolice gdje je turizam značajan izvor prihoda, ti gradovi skupa sa okolnim općinama rade na razvijanju manifestacija koje bi privukle domaće stanovništvo, inozemne posjetitelje i utjecale na revitalizaciju čitavog kraja.

Osim navedenih pločanskih događaja tu se mogu naći mnogi drugi organizirani od strane Metkovića ili Opuzena, ali i vrlo često su produkt suradnje više jedinica lokalne samouprave. Kao primjer nekih od njih mogu se navesti manifestacije Na Neretvu misečina pala, Dani jegulje u Opuzenu, Rimska noć u Naroni, Festival kulture u Opuzenu (Zen Opuzen) te Melodije hrvatskog juga Opuzen.

Jedna od poznatih manifestacija koja zahvaćaju čitavo okruženje, ali je primarno u organizaciji grada Metkovića je smotra folkloru Na Neretvu misečina pala. Pokazatelj opsega djelovanja ove manifestacije je i 35. po redu godine 2019. godine kada su gosti otvorenja bili KUD skupina Kvadrilja iz Trogira i Narodna glazba Trogir, a sudjelovalo je i šest država (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Italija, Makedonija, Slovenija i Hrvatska –

¹⁷¹ *Dubrovačko-neretvanska županija*. Infrastruktura: Željeznički prometni sustav. Županija Dubrovačko neretvanska. Dostupno na: <http://www.edubrovnik.org/infrastruktura/> [25.08.2020.]

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid. (Zračni prometni sustav)

¹⁷⁴ Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.6)

ukupno predstavnici jedanaest županija).¹⁷⁵ Pokrovitelji smotre su grad Metković, županija Dubrovačko-neretvanska i predsjedništvo Republike Hrvatske od kojih su svi imali svoje predstavnike.¹⁷⁶ Iako grad Ploče nije supromotor ove manifestacije ipak se privatni KUD-ovi iz grada pojavljuju redovito svake godine.

Za ugostitelje iz lokalnog kraja se od 2013. godine organiziraju Dani jegulje u dolini Neretve od strane udruge Maškadur.¹⁷⁷ To je udruga za očuvanje materijalne i nematerijalne baštine delte Neretve čije je središte u Opuzenu. Svake godine na ovom događaju neretvanski restorani nude posebne menije po 100 kuna, a preduvjet je da sadrže specijalitete od jegulje.¹⁷⁸ Održava se u studenom jer se kaže da je jegulja u tom djelu godine najbolja, a cilj cijele manifestacije je isprofilirati ju kao brend te u budućnosti privući što više turista zainteresiranih za ruralni turizam čineći tako dolinu Neretve gastronomskim i kulturnim središtem.¹⁷⁹

Primjer modernijeg oblika kulturnog izražavanja dolazi iz Opuzena sa manifestacijom Zen Opuzen. Počelo je na inicijativu neprofitne organizacije Santa Valerio te 2020. godine doživljava svoje šesto izdanje.¹⁸⁰ Cilj tog festivala je okupiti street art umjetnike te ponuditi razne aktivnosti poput filmskih projekcija, radionica i uličnih performansi koje bi pozicionirale ovaj kraj visoko na ljestvici urbane kulture, a također žele spojiti domaće stanovništvo i strance.¹⁸¹ U sklopu različitih događanja oslikavaju se ulice, pročelja zgrada, napuštene tvornice i drugi objekti, a nerijetko se to protegne na širu okolicu poput ušća Neretve ili 2019. godine i Ploča. U festivalu ove godine su sudjelovali umjetnici poput Mire Petrovića, Modula Osam i Nikole Fallera koji su napravili veliku mandalu kao zaštitni znak ovogodišnjeg festivala.¹⁸²

¹⁷⁵ Portal Rogotin - Hrvatska (2019.) Otvorena je 35. Smotra folklor 'Na Neretvu misečina pala'. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/05/17/otvorena-je-35-smotra-folklor-na-neretvu-misecina-pala/> [25.08.2020.]

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Portal Rogotin - Hrvatska (2018.) Dani jegulje u dolini Neretve: Ovog vikenda uživajte u specijalitetima od jegulje. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2018/11/16/dani-jegulje-u-dolini-neretve-ovog-vikenda-uzivajte-u-specijalitetima-od-jegulje/> [25.08.2020.]

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Topolčić, A. (2020.) Opuzen je ponovno središte hrvatske street art scene: pogledajte umjetnička djela koja oduzimaju dah. Journal:Umjetnost i dizajn. Dostupno na: <https://www.journal.hr/lifestyle/kultura/umjetnost-i-dizajn/zen-opuzen-2020-je-ponovo-srediste-hrvatske-street-art-scene-pogledajte-umjetnicka-djela-koja-oduzimaju-dah/> [25.08.2020.]

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid.

U bitne manifestacije se mogu se svrstati i Melodije hrvatskog juga u Opuzenu. Ona godine 2020. doživljavaju svoje 27. izdanje te se navodi kako je ovo „uz maraton lađa, najznačajniji događaj u ovom kraju.“¹⁸³ Ove godine festival ugošćuje preko 100 poznatih izvođača na jednom mjestu te pruža mladim debitantima da se kvalitetno predstave publici.¹⁸⁴ Organizirane su tri nagrade stručnog ocjenjivačkog suda i publike, nagrada za najboljeg debitanta, najbolje stihove, nagrada „Vinko Coce“ za najbolji način predstavljanja istoimene ličnosti, Grand Prix festivala i nagrada za poseban doprinos hrvatskog glazbenoj kulturi.¹⁸⁵ Potvrda značajnosti ovog događaja su i značajne osobe koje nose zadnju navedenu nagradu, a to su npr. Arsen Dedić, Tereza Kesovija, Meri Cetinić, Marko Perković – Thompson, Zorica Kondža, Oliver Dragojević i dr.¹⁸⁶ Još jedna potvrda vrijednosti dolazi od televizijskih kuća koje svake godine prenose ovaj događaj i izdavanje festivalskog CD-a.¹⁸⁷

Jedna interesantna specifičnost te primjer zajedničke suradnje lokalnih općinskih vlasti (konkretnije gradova Ploče i Metković) su vjetroorgulje na brdu Trovru u Rogotinu kraj Ploča. Rađene po uzoru na morske orgulje u Zadru, a po ideji pločanina Željka Škorića, one su kombinacija tube, redukcije, rezonantne cijevi i labija uz mnogo betona i inoksa 316.¹⁸⁸ Ukupno je izgrađeno 21 sviralo gdje će po sedam primjeraka biti okrenuto na razne strane svijeta, hvatajući tako maestral, buru i jugo te proizvodeći „pjev“ vjetra.¹⁸⁹ Izradilo ih je Kvaternik orguljarstvo, poduzeće specijalizirano za izradu orgulja iz Koprivnice, a u djelo ih je provela dubrovačko poduzeće Trag.¹⁹⁰ Dužina svake pojedinačne vjetroorgulje je 15.5 metara, ulazni profil širine 1.2 metra, a širina orgulja 2.25 metara.¹⁹¹ Ukupna vrijednost projekta je iznosila 14.5 milijuna kuna te dodatno uključuje popločavanje pristupne staze kamenim pločama, postavljanje klupica od prirodnih materijala, postavljanje info karte, izgradnju platoa od kamenog suhozida, izgradnju promatračnice i edu-eko vrta, a 80% iznosa

¹⁸³ *Dalmatinski portal* (2020.) U petak u Opuzenu 27. melodije hrvatskog juga. Dostupno na: <https://dalmatinskiportal.hr/zivot/u-petak-u-opuzenu-27--melodije-hrvatskog-juga/71878> [25.08.2020.]

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ *Ibid.*

¹⁸⁸ *Ploče Online* (2020.) Vjetroorgulje u Rogotinu: Ovakvo što ne postoji na svijetu. Ploče Online. Dostupno na: https://ploce.com.hr/kultura/vjetroorgulje-u-rogotinu-ovakvo-sto-ne-postoji-na-svijetu/?fbclid=IwAR163Kqz6QMfve9RWNV6C0kDrHfkl_MuPtj9ytsuvCvi9xOhXufEEFa6UwM [25.08.2020.]

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ *Ibid.*

je financirano EU projektom Konkurentnost i kohezija, a ostatak su snosili drugi partneri projekta.¹⁹²

Kao što se može vidjeti, sve značajnije manifestacije ovog kraja obuhvaćaju ne samo lokalna mjesta već i širi regionalni kraj. Preduvjet uspjeha bilo kojeg od ovih događaja je uključivanje što većeg broja sudionika iz više mjesta jer je svako od njih samo po sebi premalo za značajniji napredak prema stvaranju vlastitog brenda.

5.3 Turističke destinacije u regiji

Ploče su okružene turističkim lokalitetima i destinacijama. U krugu od 100 kilometara, gledano u svim smjerovima se mogu naći različite atraktivnosti od religijskog, ljetnog, kulturnog turizma i mnogih drugih. Upravo zato je multidestinacijski model putovanja poželjan za ovaj grad, a ovdje će se ukratko proći neke okolne destinacije.

Kada se vozi automobilom oko 25 kilometara prema unutrašnjosti može se naći nesvakidašnji lokalitet – Narona. Njena lokacija je selo Vid kraj Metkovića koje je danas malo mjesto od 800 stanovnika te krije ispod sebe antički grad koji je u doba najveće slave brojio stanovnike u desetinama tisuća. Grad se prvi put spominje u 4. stoljeću prije Krista od strane grčkog povjesničara Pseudo Skilaka koji spominje da je rijeka plovna do tog grada.¹⁹³ Kasnije je grad postao rimska kolonija i emporij, a najznačajnija otkrića su se dogodila 1995. i 1996. godine.¹⁹⁴ To je bilo otkriće koje je postavilo ovu lokaciju na jednu od najznačajnijih poslije Rima – Augusteum iz 10. godine prije Krista, 16 skulptura posvećenih caru Augustu koji je bio proglašen božanstvom.¹⁹⁵ Značajnost otkrića se može vidjeti i u činjenici da se nekoliko statua danas nalazi u muzeju u Oxfordu (UK). Zadnjih desetak godina postavljena je stalna izložba, istražena starokršćanska crkva Sv. Vida (za koju se smatra da ju je koristio i hrvatski knez Domagoj), rimska vila na lokaciji Bare te gradski bedemi, a također započeto je istraživanje rimskog foruma i naselja koje je prethodilo rimljanima.¹⁹⁶ Prije nekoliko godina moderniziran je i muzej koji se nalazi na lokaciji starog foruma, a ovo mjesto bi trebalo biti

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ *Klek.info*. Povijest Narone. Dostupno na: <http://www.klek.info/hr/narona/povijest-narone.html> [25.08.2020.]

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Ibid.

obavezno za sve turiste i posjetitelje u cijeloj dolini Neretve željne znanja lokalne povijesti, računajući i one iz grada Ploča.

Ovdje se od srpnja 2010. godine održavaju Rimske večeri gdje cijelo selo u tom danu utone u tradicionalne rimske nošnje te prezentiraju različite atrakcije poput antičkih zanata, izrada frizura, predstava, degustacija rimskih delicija i gladijatorskih igri.¹⁹⁷ Godine 2020. manifestacija je otkazana zbog pandemije Covida-19.

Treba spomenuti i religijski turizam te njegovo središte Međugorje (BiH), udaljeno od Ploča nekih 40 kilometara. Religijska središta su najčešće „sveta mjesta“, tj. ciljevi hodočašća, iako treba spomenuti da Međugorje još nije prihvaćeno od strane Vatikana. Ona su obično razvijana u dva pravca: kao zatvoreni centri (isključivo za svećenike) i masovna vjerska mjesta hodočašća.¹⁹⁸ Prilikom posjeta religijskom središtu posjetiteljev motiv je najčešće zadovoljenje duhovne (religijske) potrebe, a ovaj oblik putovanja ostao je gotovo nepromjenjen od svog nastanka.¹⁹⁹ Pojam religijski turist podrazumjeva osobu kojoj je glavni motiv putovanja vjera te koji očekuje da će time zadovoljiti svoje religijske i religiozne potrebe.²⁰⁰ Iako je razlika religijskog i drugog turista na prvu gotovo nevidljiva, ona je itekako postojeća. Prvi se sprema na susret sa svetim i teži osobnoj promjeni – da od skeptičnog postane uvjereni vjernik, dok je drugom cilj „bijeg od samoga sebe“ odnosno bjeg od moderne svakodnevnice i monotonije. Religijski turizam se najčešće pojavljuje u tri oblika:²⁰¹

- 1) Kao hodočašća (grupni ili individualni posjeti svetištima)
- 2) Kao masovna okupljanja povodom značajnih religijskih datuma ili objelnica
- 3) Kao obilazak i posjet značajnim religijskim mjestima i objektima u okviru turističkog itinerara

Što se tiče samog Međugorja duhovni sadržaji su: brdo Ukazanja, crkva Sv. Jakova, brdo Križevac i dr., a njih mora pratiti odgovarajuća ugostiteljsko-smještajna ponuda posebice jer se u budućnosti očekuje veliki porast religijskog turizma.²⁰²

¹⁹⁷ Metković neovisni portal news (2019.) Održana spektakularna 9. Rimska noć u Naroni'. Metković neovisni portal news. Dostupno na: <http://metkovic-news.com/kultura/odrzana-spektakularna-9-rimska-noc-u-naroni/> [25.08.2020.]

¹⁹⁸ Stojić, I.. (2017.) *Značaj informacijske tehnologije za razvoj Međugorja kao turističkog i religijskog središta*. Diplomski rad. Split: Ekonomski fakultet (str.11)

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Ibid. (str.12)

²⁰¹ Ibid. (str.11-12)

²⁰² Ibid. (str.12)

Dio religijskog turizma na koji bi se grad Ploče mogao fokusirati je hodočašće. Pod tim pojmom se podrazumjeva posjet pojedinca ili grupe bližim ili daljim svetim mjestima u kojima se traži ili doživljava nadnaravna pomoć ili milost, a ono samo spada u djelo pobožnosti.²⁰³ Često se poduzimaju zbog posebnih nakana, npr. ozdravljenja, spasenja duše, zahvale, pokore, posta, religioznog čašćenja, oslobađanja tjelesne i duševne nevolje itd.²⁰⁴

Desetine ljudi iz Ploča se svake godine, u ljeto na blagdan Velike Gospe, odlučuju za pješaćenje do Međugorja kao dio njihova religijskog obreda, krećući iz samog grada ili sa granice sa Bosnom i Hercegovinom. Oprskrbe se vodom, hranom, prijevozom na povratku i dr. te kreću u ranu zoru. Kako je to dovoljno zahtjevan put, ali opet izvediv, to je nešto što bi se moglo plasirati kao dodatni dio turističke ponude u gradu Pločama.

Oko 70 kilometara od grada nalazi se i Mostar (BiH), kao najbliži veliki grad u okolici Ploča. Iako je u bivšoj državi bio značajan za Ploče zbog svoje industrije, ali i naseljavanja Ploča, danas ta dva grada imaju samo ekonomske doticaje. Prilikom puta do Mostara na putu se mogu naći zanimljive atrakcije već spomenutog Međugorja, turske tvrđave Počitelj, parka prirode Hutovo blato, slapova Kravice, starog grada Stolca te grada Mostara sa Starim mostom, drugačijom gastronomijom i običajima. To bi pružalo posjetitelju u Pločama doživljaj drugačije kulture unutar jednog sata vožnje od samog grada, a uz to bi i poboljšalo odnose između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Kad se ide iz grada u smjeru juga nailazi se na Pelješki most u izgradnji. Po planovima biti će gotov 2022. godine.²⁰⁵ To će skratiti rutu do poluotoka za nekih 60-ak kilometara i uduzeti dvostruki prelaz granice te učiniti Pelješac dostupnijim ostatku Hrvatske i njenim posjetiteljima. Već sada postoji trajektna linija Ploče-Trpanj koja je do sada služila za brzo prevoženje u manje dostupna mjesta na poluotoku, izbjegavajući pritom napuštanje Europske unije. Stanovnici Pelješca se uglavnom bave vinogradarstvom, maslinarstvom, ribarstvom i turizmom te na području turističke ponude pružaju aktivnosti poput izleta, zabave, vinskih i planinarskih i biciklističkih tura, sportsko-rekreativna događanja, kulturno-povijesne obilaskе lokaliteta i dr.²⁰⁶ Ipak jedan od glavnih razloga posjetitelja na Pelješcu su predivne plaže,

²⁰³ Ibid. (str.16)

²⁰⁴ Ibid. (str.17)

²⁰⁵ Klaić Saulačić, P. (2019.) Uskoro kreće gradnja cesta za Pelješki most, građani jedva dočekali: „Čekali smo do sad, tri dana ćemo još izdržati“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-dnevniku-nove-tv-pogledajte-kako-ce-izgledati-pristupne-ceste-za-peljeski-most---584371.html> [25.08.2020.]

²⁰⁶ Pelješac.hr (2016.) Poluotok Pelješac. Pelješac.hr. Dostupno na: <https://peljesac.hr/poluotok-peljesac/> [25.08.2020.]

udaljene od naselja i prometnica i bez pretjeranih gužvi, dok se u blizini vrlo lako može naći i parking. Druga značajnost ovog poluotoka je proizvodnja vina (primarno Plavac mali, Dingač i Postup) koja je različita od drugih svojom trostrukom refleksijom sunca – direktnom, onom od mora i onom od stijena.²⁰⁷ Također treba napomenuti nepostojanje peronospore (lat. *Plasmopara viticola*), što je gljivica koja uzrokuje bolest vinove loze. Većina europskih sorti vinove loze zbog nje imaju korijen američkih rođaka kao način zaštite dok se ona na Pelješcu nikad nije probila zbog gradacije tla.²⁰⁸ Uzevši u obzir sve navedene faktore, ovaj poluotok je pravi raj za enofile gdje posjetitelji mogu isprobati razna vina iz vinarija poput Vicelić, Miloš, Matuško, Saint Hills i dr.²⁰⁹

Svakako ne treba zaboraviti ni grad Ston, tzv. „vrata Pelješca“. Tu se prije svega nalazi solana iz 2. stoljeća prije Krista i gradske zidine iz 16. stoljeća – najduže u Europi.²¹⁰ Svakako je značajna i lokalna kuhinja koja je specifična po proizvodnji školjaka.

Ovo je još jedno mjesto u okolici koje planira svoju buduću turističku ponudu temeljiti na pješačenju i biciklizmu, a posebno je dobro organizirana u Stonu, te od nedavno i u Janjini. Značajno je spomenuti novu biciklističku rutu EuroVelo8 koja prolazi kroz 7500 kilometara i najatraktivnije Mediteranske zemlje, a dionice kroz Hrvatsku iznose ukupno 1116 kilometra.²¹¹ Tu postoji mogućnost proširivanja rute izgradnjom mosta i dogovorom lokalnih zajednica što bi bilo još dodatnih 50 kilometara za rutu.²¹²

Dubrovnik je najznačajnija destinacija čitave regije. Od Ploča je udaljen nekih 120 kilometara. Značajnije znamenitosti koje se ovdje nalaze su gradske zidine, razni muzeji, manifestacije poput Dubrovačkog ljeta, stari grad, a značajno je i snimanje serije Game of Thrones. Prije Covida-19 već se primjećivao trend gostiju koji bi dolazili na druge destinacije kao npr. Crna Gora te u Dubrovnik odlazili isključivo izletnički na jedan dan. Unatoč tome broj noćenja u gradu raste sa 499618 godine 2016., 544634 godine 2017., 581710 godine 2018. i 624596 godine 2019.²¹³ Potencijalno povezivanje Dubrovnika sa Pločama Pelješkim

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Autorova istraživanja.

²⁰⁹ *Pelješac.hr* (2016.) Poluotok Pelješac. Pelješac.hr. Dostupno na: <https://peljesac.hr/poluotok-peljesac/> [25.08.2020.]

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Hrturizam.hr (2020.) Ploče, Pojezerje i Vrgorac potpisali sporazum: polje Jezero kao mikro-cikloturistička destinacija Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/ploce-pojezerje-i-vrgorac-potpisali-sporazum-polje-jezero-kao-mikro-cikloturisticka-destinacija/> [25.08.2020.]

²¹² Autorova istraživanja.

²¹³ Turistička zajednica općine Župa Dubrovačka – Godišnja statistika za 2019. (2020.). Dostupno na: https://www.dubrovnik-riviera.hr/images/dokumenti/GODISNJA_STATISTIKA_2019.pdf

mostom omogućiti će lakši transport putnika i posjetitelja u oba smjera te povećati turističku ponudu sa obje strane mosta stoga bi jedan od zadataka Turističke zajednice trebao biti naglašavanje blizine i povezanosti ova dva kraja.

Najbliže mjesto sa Makarske rivijere gradu Pločama se zove Gradac u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Od razvoja Ploča ta dva mjesta su vrlo povezana te je učestao svakodnevni tranzit ljudi između njih, radi posla, škole i drugih mogućnosti. Trenutno to je najmasovnija destinacija u blizini grada odakle se posjetitelji često zapute u smjeru grada, najčešće na Baćinska jezera.²¹⁴

Gradac kao mjesto za masovni turizam, najčešće obiteljskog tipa gleda proširiti svoju ponudu i diverzificirati je, odnosno učiniti se više konkurentskom destinacijom. Djelomično je to postignuto u proširivanju ponude (npr. teniski tereni), a drugim djelom otvara se mogućnost suradnje sa Pločanskom turističkom zajednicom za organiziranje jednodnevnih izleta prema samom gradu. Prvi primjeri se već mogu naći gdje se pojedini turisti iz Gradca automobilom zapute 10km prema Baćinskim jezerima, a vrijedi i obrnuta situacija.

Godine 2018. TZ Gradac ima manje prihode od turističkih članarina, što se objašnjava u smanjenju stope plaćanja za ugostitelje.²¹⁵ Iznos o kojem se priča je 95 834.09 kn gdje je u privatnom smještaju sa 2 399 ležajeva index popunjenosti naspram prethodne godine 104, a u hotelskom (sa 1 888 ležajeva) index popunjenosti 120.²¹⁶ Razlog iznošenja ovih podataka je u činjenici da je u 2019. godini prihod od turističke članarine 144 706.69kn, dok index popunjenosti pada u privatnom smještaju na 95.6 sa 2 443 kreveta i 105.8 u hotelskom smještaju sa 1 888 kreveta.²¹⁷ To je ista godina kada je grad Ploče doživio skok od 8384 noćenja i dolazak 1 118 turista.²¹⁸

Malo dalje, ali otprilike jednake udaljenosti kao i Dubrovnik nalazi se i grad Split. On je doživio snažni turistički razvoj posljednjih godina prvenstveno zbog svojih povijesnih i estetskih atrakcija. Iako dalja, zbog autoceste D8 otvara se kao potencijalna destinacija na udaljenosti jedan sat vožnje od Ploča.

²¹⁴ Portal Rogotin - Hrvatska (2019.) Upoznali smo Dunav i Jadransko more, ali ništa se ne može mjeriti s Baćinskim jezerima. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/07/30/upoznali-smo-dunav-i-jadransko-more-ali-nista-se-ne-moze-usporediti-s-bacinskim-jezerima/> [25.08.2020.]

²¹⁵ Turistička zajednica općine Gradac: *Godišnje financijsko izvješće zajednice općine Gradac o ostvarenju godišnjeg programa rada i financijskog plana za 2018. godinu* (12. ožujak 2019.)

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Turistička zajednica općine Gradac: *Godišnje financijsko izvješće zajednice općine Gradac o ostvarenju godišnjeg programa rada i financijskog plana za 2019. godinu* (veljača 2020.)

²¹⁸ Turistička zajednica grada Ploča – *Statistika 2019.* (2020.)

6 Usporedba Ploča s gradovima Rijekom i Šibenikom

Razlog zašto je autor odabrao upravo ova dva grada je njihova incijalna sličnost sa Pločama. Ta dva grada su prošla tranziciju od izrazito industrijski orijentiranih prema turistički orijentiranim u bliskoj prošlosti te je njihov preobražaj dobro evidentiran te može poslužiti kao primjer.

6.1 Komparacija s Rijekom

Prva destinacija koja je pogodna za usporedbu je grad Rijeka. Razlog tome su određene sličnosti u razvoju ova dva grada, s time da se u slučaju Ploča govori o modernijem gradu koji bi tek trebao doživjeti ono što je Rijeka iskusila u zadnjih 150 godina, točnije od 1841. i otvaranja prvog kupališta u gradu.²¹⁹ Osim što oba uspoređena grada dijele zajedničku funkciju luke za okolne krajeve, tako se mogu naći zajedničke sličnosti na područjima klime (gdje Rijeka ima za nekoliko stupnjeva višu prosječnu godišnju temperaturu), reljefa (krške planine Učke i Velebita naspram Biokova) i zaštićenih područja (npr. Risnjak i nekoliko zaštićenih područja doline Neretve).

Zajedničko ovima destinacijama su i slabo valorizirani povijesni ostatci, koji ipak na području Rijeke imaju većih investicija, npr. Trsatska gradina, dok u Pločama to prolazi relativno nezamijećeno – npr. pretpostavlja se da je na području primorske Baćine bila tzv. „mala luka“ za antičke brodove koji su išli za Naronu (današnji Vid kraj Metkovića), no to je ostalo nedovoljno istraženo. Također Rijeka ima puno jači brand u obliku Riječkog karnevala, dok je za usporedbu Maraton lađa, iako dosta promoviran još relativno nepoznat inozemnim posjetiteljima.

Povijest turizma grada Rijeke se često spominje kao sporedno u odnosu na širu Riječku regiju, ponajviše zbog Opatije, Suska i drugih okolnjih mjesta. Slična situacija se može naći i u Pločama gdje je uvijek primarni bio razvoj Makarske rivijere (Gradac i druga mjesta), Trpnja na Pelješcu i općine Slivno. U oba slučaja primat su preuzela mjesta sa staromodnom formulom 3S (sun, sea, sand). Zapravo je prije 2. svjetskog rata grad Rijeka

²¹⁹ Jurčić, K. (2019.) *Turizam u Riječkoj urbanoj regiji – razvoj, stanje i perspektive*. Diplomski rad. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet (str.25)

imao dva značajnija kupališta (Neptun i Quarnero)²²⁰, kao što danas Ploče imaju Gradsku i Tehničku plažu. Rijeci nije pomoglo ni nastojanje talijanskih vlasti da potaknu turističku atraktivnost, npr. proglašavanje pokrajine Kvarner bescarinskom zonom sa 10-20% nižim cijenama usluga kako bi se suprostavljalo tada Jugoslavenskom Susku.²²¹

Pravi zamah turizmu u Rijeci dolazi nakon 1965. godine kada ta djelatnost dobiva značajno mjesto u razvojnim planovima. Maksimalni dolasci u Rijeku prije Domovinskog rata su bili 1985. godine.²²² Grad tada dobiva autokampove, zračnu luku (Krk), disco-klubove te se počinju održavati motorističke utrke na Preluku (između Rijeke i Opatije). Sličnost sa Pločama se vidi u postojanju zračne luke doduše zatvorene za privatni putnički promet, potencijal za otvaranje dodatnih auto-kampova na nekoliko različitih lokacija oko grada te danas zamrlom stazom za motorističke utrke na području Vranjak.

U post-ratnom razdoblju Rijeka u odnosu na cijelu regiju sudjeluje (2017.) sa tek 14.6% smještajnih jedinica koje ugošćuju manje od 20% domaćih turista.²²³ No, to ne umanjuje činjenicu da se gradske vlasti trude svim snagama promovirati sam grad kao turističku destinaciju u obliku raznog dodatnog sadržaja (Europska prijestolnica kulture 2020.) te uz to razvijaju kupališni turizam u rubnim djelovima (Kantrida i Pećine). Prisutna je snažna diverzifikacija turističke ponude s naglaskom na kulturni i poslovni turizam, što bi popratno uzrokovalo razvoj poljoprivrede, poduzetništva i obrta.

6.2 Komparacija sa Šibenikom

Šibenik je, slično kao i Ploče, bio dugo vremena industrijski grad bez pretjeranog ulaganja u turizam. Razlika od Ploča je puno ranije restrukturiranje gospodarstva u smjeru pružanja turističkih usluga. Takav grad je danas na glasu po mnogim atrakcijama, a on se sam koncentrira na nekoliko oblika turizma: kulturni, seoski, gastronomski, nautički i sportski.²²⁴ Izuzev sportskog, potencijal za ostale oblike turizma se može također naći u Pločama i okolici.

²²⁰ Ibid. (str.26)

²²¹ Ibid. (str.29)

²²² Ibid. (str.34)

²²³ Ibid. (str.40)

²²⁴ Stančić, A. (2019.) *Turizam u sklopu lokalnog razvoja grada Šibenika*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet (str.23, 25, 28, 29, 30, 32)

Grad Šibenik je napravio akcijski plan djelovanja koji bi trebao definirati i razraditi programe koje će se implementirati radi ostvarenja ciljeva i vizija. Oni su podjeljeni u četiri skupine: upravljanje razvojem turizma, turistička infrastruktura, turistička suprastruktura i poduzetništvo te promocija i prodaja.²²⁵ To se planira ostvariti kroz pet programa koji su:²²⁶

- 1) Edukacija u turizmu – cilj je poboljšanje konkurentnosti grada kroz osiguranje cjeloživotnog podizanja stručnih znanja i vještina zaposlenicima u turizmu
- 2) Izrada priručnika za gradnju u Šibenskom priobalju – cilj je izraditi priručnik koji bi pomogao privatnom sektoru u izgradnji građevinskih objekata te njihovih okućnica
- 3) Tehnička pomoć poduzetnicima/investitorima
- 4) Mobilizacija kreativnih potencijala – cilj je razvoj novih proizvoda i stvaranje diverzifikacije turističkih doživljaja što bi potaknulo mogućnosti zapošljavanja i unaprijeđenje životnog standarda lokalnog stanovništva
- 5) Razvoj i praćenje indikatora konkurentnosti/kvalitete – cilj je kontinuirano unaprijeđenje kvalitete i konkurentnosti, odnosno poticanje razvoja turizma kojim se postiže ravnoteža između gospodarskih, ekoloških i sociokulturnih koristi te osigurava dugoročna budućnost Šibenika.

Kao što se može primjetiti Ploče je u fazi razvoja gdje se ove točke provode tek u površinskim mjerama. Možda najznačajniji faktor koji je gradu dostupan je točka 3, što zbog fondova Europske unije i sve veće naklonosti lokalnih vlasti tek počinje uzimati zamah.

Gledajući statistiku zanimljivo je primjetiti i udjel Šibenika sa samo 21% ukupnog broja noćenja u županiji što bi odgovaralo poželjnoj budućnosti Ploča kao turističke destinacije.²²⁷ Porast smještaja ovog srednjodalmatinskog grada je iznosio sa 12941 jedinice 2017. godine na 14014 godine 2018. gdje je privatni smještaj najčešći izbor turista.²²⁸ Opet se slična situacija može naći u Pločama gdje ta kategorija smještaja odnosi veliku većinu ukupnog broja noćenja u gradu.

²²⁵ Ibid. (str.35)

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid. (str.62)

²²⁸ Ibid. (str.64)

7 Zaključak

U ovom radu autor je pokušao objediniti svu moguću ponudu koje grad Ploče ima za pokazati, iako je u na kraju dana samo – lučki gradić u provinciji. Nada se da će ovaj rad poslužiti budućim čitateljima kako bi bolje definirali turističku ponudu ovog grada, a nadalje i čitave doline Neretve te kako bi mogli reagirati u skladu s njom. U modernim turističkim tokovima modni trendovi se brzo mjenjaju i specifični oblici turizma su sve značajniji, ali teško primjetljivi oku domaćeg promatrača. To prikazuju i pojedine inicijative za pokretanjem istih od strane ne samo grada Ploča već i njegove okolice, a trenutno su tek u povojima. U suradnji sa drugim gradovima u okolici ovaj kraj bi mogao postići mnogo, ako se na to odluči.

Autor je pokušao prikazati sve moguće primjere i potencijale ovog kraja neovisno radi li se o kulturnom, kupališnom, aktivnom, nautičkom ili nekom od drugih oblika turizma. Oni bi trebali služiti za sve koji su željni naći inspiraciju i mogućnost za bavljenje turizmom u svom lokalnom kraju. Potencijal postoji, ali zbog nedostatka „velikih igrača“ poput hotelskih lanaca i značajnijih turističkih agencija prvi korak je uvijek na ramenima sitnog kapitala i jedinica lokalne samouprave. Ukoliko bi se to dogodilo mogla bi se pokrenuti lavina događaja koja bi kroz nekoliko godina mogla učiniti ovu turističku destinaciju značajnom na karti Hrvatske, posebice zbog svojih specifičnih obilježja u odnosu na okolicu.

Luka u ovom gradu je u stagnaciji. Iako se mogu primjetiti pomaci u odnosu na prijašnje godine ona sama za sebe ne može djelovati dok god njeno zaleđe ne funkcionira kako treba. S obzirom na stanje u Bosni i Hercegovini i činjenice da je industrija sve manje značajna u Europi, Ploče se moraju okrenuti novim zanimanjima – ili stagnirati. Kroz čitav rad su prezentirani i oblici zapošljavanja gdje je turizam samo jedan od faktora prihodovanja, a zbog svog utjecaja na turističku ponudu su neizostavno obilježje grada i okolice.

Hoće li turizam u Pločama i okolici zaživjeti može se samo nagađati. Budući izazovi poput pandemije Covida-19 i kvaliteta vodstva lokalne uprave će odlučiti o njegovoj budućnosti, no ako se ikad stvari „poklope“ ovaj rad će biti ovdje ukazivati na mogućnosti koje treba iskoristiti. Tu se primarno treba fokusirati na potencijalnu marinu za nautički promet te valoriziranje još neiskorištenih potencijala Baćinskih jezera i ušća rijeke Neretve. Popratna ponuda bi trebala biti ono što grad i njegova bliža, a i šira, okolica mogu pružiti.

Literatura

- 1) Bjeliš, Ž., Babić, M., Filipović, I., Blažević, T. (2019.) *Analiza i smjernice proizvodnje mandarina u dolini Neretve*. Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež'. Opuzen: Udruga proizvođača agruma i povrća 'Neretvanska mladež'
- 2) *Dalmacija Danas* (2019.) *Zeleni dijamant Jeste li znali da se najveće hrvatsko vinogorje nalazi u Dalmaciji?*. Dalmacija danas. Dostupno na: <https://www.dalmacijadanas.hr/zeleni-dijamant-jeste-li-znali-da-se-najvece-hrvatsko-vinogorje-nalazi-u-dalmaciji/> [25.08.2020.]
- 3) *Dalmatinski portal* (2020.) U petak u Opuzenu 27. melodije hrvatskog juga. Dostupno na: <https://dalmatinskiportal.hr/zivot/u-petak-u-opuzenu-27--melodije-hrvatskog-juga/71878> [25.08.2020.]
- 4) Dropulić Ružić, M. (2018.) *Zašto je pločanska ribarska fešta lekcija o sinergiji i razvoju turizma?* Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/zasto-je-plocanska-ribarska-festa-lekcija-o-sinergiji-i-razvoju-turizma/> [25.08.2020.]
- 5) *Dubrovačko-neretvanska županija*. Infrastruktura. Županija Dubrovačko neretvanska. Dostupno na: <http://www.edubrovnik.org/infrastruktura/> [25.08.2020.]
- 6) Erak, A. (1995.) *Raseljena Plina*. Vlastita naklada
- 7) Erak, A. (2005.) *Izgradnja i naseljavanje Ploča (Kronika 1945.-1991.)*. Vlastita naklada
- 8) *Explore Ploče – Sacral Heritage*. Turistička zajednica grada Ploča
- 9) Facebook. HPD Grabovica Ploče. Facebook. Dostupno na: https://hr.facebook.com/pg/Hpd.Grabovica/about/?ref=page_internal [25.08.2020.]
- 10) Glasović, M. (2009.) *Kako je počelo: Milojko Glasović – inicijator ideje o Maratonu lađa*. Maratonladja.hr. Dostupno na: <http://maratonladja.hr/o-nama/kako-je-pocelo> [25.08.2020.]
- 11) Hina (2013.) *Otvorena dionica autoceste Vrgorac – čvor Ploče - Karamatići*. Novi list. Dostupno na: <https://www.novilist.hr/vijesti/hrvatska/otvorena-dionica-autoceste-vrgorac-cvor-ploce-karamatici/> [25.08.2020.]
- 12) *Hrturizam.hr* (2019.) *Ploče, Pojezerje i Vrgorac potpisali sporazum: polje Jezero kao mikro-cikloturistička destinacija* Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/ploce-pojezerje-i-vrgorac-potpisali-sporazum-polje-jezero-kao-mikro-cikloturisticka-destinacija/> [25.08.2020.]

- 13) Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Dubrovačko-neretvanske županije. Područje nacionalne ekološke mreže: Baćinska jezera, brošura. Dostupno na: <https://zastita-priode-dnz.hr/wp-content/uploads/2016/03/Brosura-Bacinska-jezera.pdf> [25.08.2020.]
- 14) Jurčić, K. (2019.) *Turizam u Riječkoj urbanoj regiji – razvoj, stanje i perspektive*. Diplomski rad. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet
- 15) Jurić, I. (1988.) *Donjoneretvanski kraj – Metković, Kardeljevo, Vrgorac*. Priručnik za učenike. Zagreb: Školska knjiga
- 16) Justament, D. (2019.) Makarska rivijera, Imotski i Vrgorac zajedno rade na promociji cikloturizma. Hrturizam.hr. Dostupno na: <https://hrturizam.hr/makarska-rivijera-imotski-i-vrgorac-zajedno-rade-na-promociji-cikloturizma/> [25.08.2020.]
- 17) Kaštelan, I. (2020.) Radovi na Pelješkom mostu u punom jeku, sve budno nadzire i bivši šef Sabora: „Uživam u tome, gledam sve operacije odavde“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/kako-tijekom-epidemije-napreduje-izgradnja-peljeskog-mosta---615827.html> [25.08.2020.]
- 18) Klaić Saulačić, P. (2019.) Uskoro kreće gradnja cesta za Pelješki most, građani jedva dočekali: „Čekali smo do sad, tri dana ćemo još izdržati“. Dnevnik.hr Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-dnevniku-nove-tv-pogledajte-kako-ce-izgledati-pristupne-cesta-za-peljeski-most---584371.html> [25.08.2020.]
- 19) *Klek.info*. Baćinska jezera. Dostupno na: <http://www.klek.info/hr/bacinska-jezera/>
- 20) *Klek.info*. Povijest Narone. Dostupno na: <http://www.klek.info/hr/narona/povijest-narone.html>
- 21) Kurnst, I. *Plan razvoja turizma klastera Neretva, 2015.-2025*. Naručitelj: Dubrovačko-neretvanska županija. Zagreb: Institut za turizam
- 22) Macan, T. (1990.) *Iz povijesti donjega Poneretavlja: Stari pučki čamci – vrste čamaca i nazivi*. Drugo prošireno izdanje. Zagreb: Velebit – Velegraf
- 23) Madžar, J. (2016.) *Nautički turizam*. Završni rad. Šibenik: Veleučilište u Šibeniku
- 24) *Marina Ploče, Ploče* (2017.) Grad Ploče. Agencija za investicije i konkurentnost. Dostupno na: <http://investcroatia.gov.hr/wp-content/uploads/2017/07/Marina-Ploce-srpanj-2017.pdf> [25.08.2020.]
- 25) Maslač, J. (2017.) *Mogućnost razvoja ruralnog turizma u dolini Neretve*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet

- 26) *Metković neovisni portal news* (2013.) Avanturistički dan na Baćinskim jezerima. Metković neovisni portal news. Dostupno na: <http://metkovic-news.com/sport/avanturisticki-dan-na-bacinskim-jezerima/> [25.08.2020.]
- 27) *Metković neovisni portal news* (2019.) Održana spektakularna 9. Rimska noć u Naroni'. Metković neovisni portal news. Dostupno na: <http://metkovic-news.com/kultura/odrzana-spektakularna-9-rimska-noc-u-naroni/> [25.08.2020.]
- 28) *Neretva Dolina života* (2019.) Turnir plokanja. Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije
- 29) *Pelješac.hr* (2016.) Poluotok Pelješac. Pelješac.hr. Dostupno na: <https://peljesac.hr/poluotok-peljesac/> [25.08.2020.]
- 30) *Portal Rogotin - Hrvatska* (2018.) Dani jegulje u dolini Neretve: Ovog vikenda uživajte u specijalitetima od jegulje. Portal Rogotin - Hrvatska. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2018/11/16/dani-jegulje-u-dolini-neretve-ovog-vikenda-uzivajte-u-specijalitetima-od-jegulje/> [25.08.2020.]
- 31) *Portal Rogotin – Hrvatska*. Još malo i počinje peti po redu festival Od 2 do 2 na gradskoj plaži u Pločama (2019.). Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/07/21/festival-od-2-do-2-od-danas-svoje-ulaznice-za-festival-mozete-kupiti-i-u-admiral-automat-clubu-u-plocama/> [25.08.2020.]
- 32) *Portal Rogotin– Hrvatska*. LJETNI FESTIVAL VINA U PLOČAMA: Svoja će vina na Festivalu ponuditi na kušanje više od 40 vinarija iz okolice Ploča (2019.). Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/05/26/ljetni-festival-vina-u-plocama-svoja-ce-vina-na-festivalu-ponuditi-na-kusanje-vise-od-40-vinarija-iz-okoline-ploca/> [25.08.2020.]
- 33) *Portal Rogotin - Hrvatska* (2019.) Otvorena je 35. Smotra folklor 'Na Neretvu misečina pala'. Portal Rogotin - Hrvatska. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/05/17/otvorena-je-35-smotra-folklor-na-neretvu-misecina-pala/> [25.08.2020.]
- 34) *Portal Rogotin - Hrvatska* (2019.) Upoznali smo Dunav i Jadransko more, ali ništa se ne može mjeriti s Baćinskim jezerima. Portal Rogotin - Hrvatska. Dostupno na: <http://www.rogotin.hr/2019/07/30/upoznali-smo-dunav-i-jadransko-more-ali-nista-se-ne-moze-usporediti-s-bacinskim-jezerima/> [25.08.2020.]
- 35) *Portal Rogotin - Hrvatska* (2020.) Završena je izgradnja promatračnice za bioraznolikost Baćinskih jezera. Portal Rogotin - Hrvatska. Dostupno na:

http://www.rogotin.hr/2020/04/30/završena-izgradnja-promatracnice-za-bioraznolikost-bacinskih-jezera/?fbclid=IwAR3LtfFsP5Mbu9tg_5NKZ_fO1RDGQs50vN9cbHzGdqoTF_ZbS3V8yqMuZ9g [25.08.2020.]

36) *Ploče Online* (2014.) Arheološka senzacija u Baćini – groblje staro 2300 godina! Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/kultura/arheoloska-senzacija-u-bacini-groblje-staro-2300-godina/> [25.08.2020.]

37) *Ploče Online* (2020.) Love maestral na krilima zmaja: Reporterri 'Slobodne' na ušću Neretve s kitesurferima u iščekivanju vjetra. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/zabava/love-maestral-na-krilima-zmaja-reporteri-slobodne-na-uscu-neretve-s-kitesurferima-u-iscekivanju-vjetra/?fbclid=IwAR2W8v7T0ptpe5epKJ-ofBEBxG4MueQk0pAtBdxoG3AtEGYyCgsoKCC5yqk> [25.08.2020.]

38) *Ploče Online* (2018.) Luka nautičkog turizma – Marina Ploče na službenim stranicama Europske komisije. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/politika/luka-nautickog-turizma-marina-ploce-na-sluzbenim-stranicama-europske-komisije/> [25.08.2020.]

39) *Ploče Online* (2019.) Pločansko ljeto 2019. – donosimo program. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/zabava/plocansko-ljeto-2019-donosimo-program/> [25.08.2020.]

40) *Ploče Online* (2019.) Smokvama financirao studentske dane, danas Tomo Ostojić izvozi i na azijsko tržište. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/ostalo/smokvama-financirao-studentske-dane-danas-tomo-ostojic-izvozi-i-na-azijsko-trziste/> [25.08.2020.]

41) *Ploče Online* (2018.) U ministarstvu turizma prezentirana 2. faza uređenja gradske plaže u Pločama. Ploče Online. Dostupno na: <https://ploce.com.hr/politika/u-ministarstvu-turizma-prezentirana-2-faza-uredenja-gradske-plaze-u-plocama/> [25.08.2020.]

42) *Ploče Online* (2020.) Vjetroorgulje u Rogotinu: Ovakvo što ne postoji na svijetu. Ploče Online. Dostupno na: https://ploce.com.hr/kultura/vjetroorgulje-u-rogotinu-ovakvo-sto-ne-postoji-na-svijetu/?fbclid=IwAR163Kqz6QMfve9RWNV6C0kDrHfkl_MuPtj9ytsuvCvi9xOhXufEEFa6UwM [25.08.2020.]

- 43) *Ploče Online* (2017.) Znete li koja je najhladnija rijeka na svijetu? Ploče Online.
Dostupno na: <https://ploce.com.hr/ekologija/znete-li-koja-je-najhladnija-rijeka-na-svijetu/> [25.08.2020.]
- 44) Rončević, S. (2019.) *Potencijal Neretvanskog kraja za razvoj turizma*. Završni rad.
Split: Ekonomski fakultet
- 45) *Slobodna Dalmacija* (2012.) Grad na moru bez turizma sa šporkim morem, ali dobrim okruženjem. Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/grad-na-moru-bez-turizma-sa-sporkim-morem-ali-dobrim-okruzenjem-176137> [25.08.2020.]
- 46) *Smokva Ostojić*. Naša priča. smovka-ostojic.com. Dostupno na: <https://smokva-ostojic.com/hr/smokva/> [25.08.2020.]
- 47) Soldo, S. (2020.) Neiskorišteni raj za ljubitelje ptica i prirode 'Bird watching' novi je 'mamac' za imućne turiste u dolini Neretve, i to tijekom cijele godine. Dubrovački vijesnik. Dostupno na:
<https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/zupanija/neretva/neiskoristeniraj-za-ljubitelje-ptica-i-prirode-bird-watching-novi-je-mamac-za-imucne-turiste-u-dolini-neretve-i-to-tijekom-cijele-godine-1036431> [25.08.2020.]
- 48) Stančić, A. (2019.) *Turizam u sklopu lokalnog razvoja grada Šibenika*. Završni rad.
Split: Ekonomski fakultet
- 49) *Stazama stećaka Neretva*. DUNEA Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije
- 50) Stojić, I. (2017.) *Značaj informacijske tehnologije za razvoj Međugorja kao turističkog i religijskog središta*. Diplomski rad. Split: Ekonomski fakultet
- 51) Topolčić, A. (2020.) Opuzen je ponovno središte hrvatske street art scene: pogledajte umjetnička djela koja oduzimaju dah. Journal:Umjetnost i dizajn. Dostupno na:
<https://www.journal.hr/lifestyle/kultura/umjetnost-i-dizajn/zen-opuzen-2020-je-ponovo-srediste-hrvatske-street-art-scene-pogledajte-umjetnicka-djela-koja-oduzimaju-dah/> [25.08.2020.]
- 52) Turistička zajednica grada Ploča: *Izveštaj o radu i financijski izvještaj za 2018. godinu* (2019.)
- 53) Turistička zajednica grada Ploča – *Statistika 2019*. (2020.)

54) Turistička zajednica općine Župa Dubrovačka – Godišnja *statistika za 2019.* (2020.).

Dostupno na: https://www.dubrovnik-riviera.hr/images/dokumenti/GODISNJA_STATISTIKA_2019.pdf

55) Veronika, S. (2016.). Prirodne ljepote doline Neretve. Kamenjar.com. Dostupno na:

<https://kamenjar.com/prirodne-ljepotedoline-neretve/> [25.08.2020.]

56) *Vrgorsko polje – destinacija polje Jezero* (2020.) Nepregledni vinogradi i voćnjaci krase vizure obrađenog plodnog polja iz kojeg izvire savršen sklad prirode i rada težačkih ruku

Popis tablica

Tabela 1 Dolasci i noćenja turista po vrsti smještaja 2015.-2019. godine	7
Tabela 2 Dobna struktura turista 2016./2017.	8
Tabela 3 Komercijalni dolasci i noćenja po vrsti objekta 2018./2019. god.	9
Tabela 4 Aktivnosti i trošak projektnog udruživanja polje Jezero	31-32